

Kapitola I

Krátké dějiny Sekulárního františkánského řádu (SFŘ)

1. Úvod

SFŘ je řádem *kajícím*, což je spojeno se stejnojmenným hnutím, které se zrodilo v církvi jako důsledek kající praxe církve. Už od počátku církve se vytvářela kající nauka a praxe – kající nauka a rituál, které lze shrnout do těchto termínů: pokřtěný, který se dopustil hříchu, může dostat odpuštění, pokud „vykoná pokání“, pokud „se obrátí“. Hříšník, který se chtěl obrátit, změnit svůj život, zanechat hříchu, vstoupil do kajícího stavu nebo do stavu kajícníků a tam zůstal až do vypršení doby, kterou stanovilo církevní společenství se svým biskupem. Vedle kajícníků „z povinnosti“ se časem objevili i kajícníci „dobrovolní“, kteří toužili po dokonalejším životě.

SFŘ je řádem *sekulárním* a tato hodnota sekularity se v průběhu času vždy projevovala, takže i ve středověku byl řád uznáván jako jeden ze tří existujících řádů (organizovaných skupin) v církvi: *Ordo clericorum*, *Ordo monacorum*, *Ordo poenitentium*. Tento Řád kajícníků se netýká všech věřících v církvi, ale jen těch křesťanů, kteří se rozhodli stát se součástí různých stávajících forem dobrovolných kajícníků.

SFŘ je řádem *františkánským*. Naším cílem je seznámit se s tím, jak část těchto sekulárních kajícníků požádala pomoc sv. Františka a jeho bratry a jak pak žili způsobem života, který jim dal sv. František z Assisi. Tak je tento sekulární kající řád veden františkánským charismatem a tvoří součást velké františkánské rodiny.

František je kajícníkem, a to v evangelním slova smyslu. První bratři se nazývali „kající bratři z Assisi“¹. Třetí františkánský řád byl znám jako Řád kajících bratří a sester.

2. Předfrantiškánské období

2. 1 Povinnosti kajícníků

Dnes je obtížné si představit situaci kajícího řádu v období, které předcházelo sv. Františkovi a jeho druhům. Můžeme říct, že byli biskupové, kteří mluvili o hnutí kajícníků, a byly také další osobnosti, které měly velký vliv na spiritualitu kajícníků. Tyto osobnosti pomohly, alespoň z části, dotáhnout do konce gregoriánskou reformu a kázáním a životem v chudobě ve stylu apoštolů ukázaly křesťanům způsob života podle evangelia.

Co se týče povinností kajícníků, můžeme je shrnout do několika řádků:

- hábit: prostý, vlněný, levný a tmavší barvy, charakteristický pro kajícníky a pro poustevníky, často se znamením TAU na plášti nebo na kapuci; hůl, mošna a sandály;
- profes: probíhala obléčením hábitu a byl vyžadován písemný doklad²;

¹ Když se jich ptali: „Odkud jste?“ nebo „Z jakého jste řádu?“, prostě odpovídali: „Jsme kajícníci a pocházíme z města Assisi.“ (PerAn 19,10-11).

² Ve Španělsku, když šlo o profes žen, vyžadovala se profes „in scriptis“, jak o tom podává zprávu X. Toledský koncil (*Mansi*, XI, 36).

- tonzura: veřejné znamení kajícníka; nesměli pečovat o vlasy a nosili vousy³; ženám bylo udělováno zvláštní kajícnické požehnání⁴;
- zákazy: veřejná představení, rauty⁵, obchodování (z obav před zpronevěrou a spekulací)⁶; výkon veřejných správních či soudních funkcí; vojenská služba⁷;
- posty a sebezápor, dvakrát až třikrát týdně, v době *feriae legitimae*⁸;
- účast na eucharistii, zvláště o vánocích, na velikonoce a o letnicích⁹;
- věnovat se charitativní práci ve špitálech, v hospicích pro poutníky a v leprosáličích;
- opravovat kostely a nezištně pomáhat při stavbě katedrál.

2. 2 Od gregoriánské reformy po Františka z Assisi

Reforma církve neskončila pontifikátem Řehoře VII. Po jeho smrti pokračují další papežové jak v zápase o investituru, tak ve snaze o reformu kléru. Diecézní klérus byl nedostatečně připraven¹⁰, nedostatečná byla jak jeho formace, tak i jeho pastorační působení, kázání a výuka lidu. Z toho, co bylo vykonáno, bylo mnohé dílem mnichů.

Nedostatečná připravenost věřících způsobila, že do Řádu kajícníků se ve druhé polovině XII. století dostala řada heretických potulných kazatelů, mezi nimiž byli i valdenští¹¹ a kazatelé pod vlivem heretického učení katarů.

Nejistá situace, vytvořená vlivem nových potulných kazatelů na tradiční formy, nezabránila tomu, aby nevznikaly skupiny či bratrská společenství, které přijímaly kající *Propositum vitae* se závazkem poslušnosti vůči představeným bratrského společenství a se závazkem, který se nazýval *professio*. Taková společenství byla registrována v Belgii, v Itálii, v Holandsku, v Německu a také ve Španělsku. Někteří z těchto kajícníků přijali i společný způsob života, k čemuž docházelo především na venkově. Nejznámější z nich bylo společenství ve Sv. Desideriu blízko Vicenzy¹², tj. Bratři Ducha svatého, kteří roku 1195 dali do společného užívání svůj majetek a chtěli radikálně následovat Krista a společenství apoštolů. Bratrská společenství humiliátů v Lombardii dělila svůj den mezi práci a modlitbu, a tak vedla kvazi-mnišský život, dokonce stavěla i kláštery a kostely, jako tomu bylo ve Viboldonu u Milána roku 1195. *Propositum* humiliátů má dvě části: delší, která obsahuje

³ Kánon 6, Barcelonského koncilu (540), (*Mansi*, IX, 109) a kánon 7, VI. Toledského koncilu (638) (*Mansi*, X, 665).

⁴ Kánon 21, Epaonského koncilu (517) (*Mansi*, VIII, 561).

⁵ I. Barcelonský koncil (540) (*Mansi*, IX, 109).

⁶ I. Barcelonský koncil (540) (*Mansi*, IX, 109). Valdes se vzdal obchodu, ale Homobonus z Cremony (+ 13. 11. 1197) zůstal ve svém povolání a byl svatořečen 12. ledna 1199.

⁷ Mikuláš I. povolil některým penitentům nosit zbraň v boji s pohany. Také Řehoř VII. dal dovolu jednomu španělskému kajícníkovi, aby mohl bojovat proti Arabům. Tento postup se později použil pro všechny křížáky.

⁸ Koncil v Agde (506) doporučuje, aby ke kajícnosti nebyli přijímáni mladí kvůli křehkosti věku (*Mansi*, VIII, 327, c. 15). Totéž žádá Orleánský koncil (538) (*Mansi*, IX, 18).

⁹ Koncil v Agde (506) (*Mansi*, VIII, 327, c. 18). Vulfred z Bourges to zmiňuje ve své *Epistola pastoralis*, PL. 121, 1140-1141. A synoda v Magonze požaduje, aby přijímali alespoň dvakrát za rok: o velikonoce a o vánocích (*Mansi*, XXII, 1010).

¹⁰ „Kněží až příliš připomínali věřící lid.“ Cahiers de Fanjeaux, n. 11, Privat, Toulouse 1976, *La religion populaire en Languedoc du 13 s. à la moitié du 14 s.*

¹¹ Valdes a jeho následovníci se snažili žít evangelium, odvolávali se na právo kázat a osobovali si ho. Žili v materiální chudobě, čímž byl křesťanský lid fascinován natolik, že jeden anglický klerik na konci XII. století popisuje Chudé z Lyonu takto: „Jsou to prostí a nevzdělaní lidé, bez stálého příbytku, bez vlastnictví, kteří mají vše společné jako apoštolové, a nazí následují nahého Krista.“ GEREST, C., *Comunidades y movimientos en el cristianismo en los siglos XI y XII*, en “Comunidades de Base”, por Casiano Floristán, Madrid, str. 179.

¹² Rodiny, které žijí ve svých domech, se dělí společně o práci, o svůj majetek, o své nemovitosti a o zemědělské nářadí a nástroje. Srov. MEERSSEMAN-E. ADDA, *Pénitents ruraux communautaires en Italie au XII s.*, en “Revue d’Histoire ecclesiastique” XLIX, 1954.

povzbuzení a je hodně evangelní, a kratší – právní, která stanoví, jak se má co konat, a přináší směrnice pro bratrský život¹³. Některá společenství vznikla i za dost zvláštních okolností, byla pravověrná, ale v kajícím duchu. Některé z těchto skupin se také přidružily k některým z rytířských řádů.

Na tomto místě můžeme říci, že „hnutí kajícníků“ neboli „řád kajícnosti“ pokračuje ve své existenci a udržuje si smysl pro kajícnost, ale spíše tu rituální, tedy kajícnost gest a vnějších znamení než kajícnost biblickou a kajícnost prvotní církve. Výsledek je zřejmý, protože chybí morálně a existenčně významné osobnosti, totiž duchovní vůdcové, kteří by tomuto hnutí pomohli svým životem i svým slovem.

3. Kajícníci v době sv. Františka z Assisi

3. 1 Oživení kajícníckého hnutí

Už jsme naznačili, že na konci XII. a na začátku XIII. století existovala vesnická bratrská společenství, která se nacházela mimo městské hradby, a také byli poustevníci, reklusy a další. Hnutí bylo tehdy živé, i když se do něj vloudil i vliv valdenských a katarů. Srdce lidí bylo zdravé, ale chybělo duchovní vedení.

Sv. František a jeho druhové, kteří se zpočátku nazývali „kajícníci z Assisi“¹⁴, svým životem a svou činností potulných kazatelů měli značný vliv na znovuoživení Řádu kajícnosti. Mnozí z „dobrovolných kajícníků“ požádali světce z Assisi a jeho druhy o způsob života, který by v sobě zahrnul celou františkánskou spiritualitu. Dále se sice nazývali „Kající bratři a sestry,“ ale koncem XIII. století už pro ně začíná převládat název „Třetí řád svatého Františka“.

František začíná žít své obrácení jako „kajícník“, jako někdo, kdo je „dán“ kostelu svatého Damiána: „Naléhavě prosil kněze, aby mu kvůli Pánu dovolil u sebe bydlet“¹⁵. I Giordano da Giano ve své kronice představuje Františka jako kajícího muže: „Léta Páně 1207 František ... začal žít kajícím životem v poustevnickém hábitu“¹⁶... Léta Páně 1209... když v evangeliu uslyšel to, co řekl Kristus svým učedníkům... změnil svůj oděv a přijal za vlastní ten, který nyní nosí bratři, a stal se tak napodobovatelem evangelní chudoby a horlivým hlasatelem evangelia“¹⁷. Ida Magli tvrdí, že Giordano „představuje tuto Františkovu kajícnost ne jako kajícnost obvyklou a přechodnou, ale jako životní stav, *modum poenitentii*“¹⁸.

František se tedy stal „oblátem“ nebo „konvršem“ – přijal jednu z kajících forem, které byly známy i v Assisi. Konvrš byl podle práva skutečným řeholníkem, patřil k církevnímu stavu a nevztahovala se na něj pravomoc světská, ale duchovní: „ten hlasateli odpověděl, že se z milosti Boží stal svobodným a že radní už nad ním nemají právo, protože je služebníkem jedině Boha nejvyššího... Proto radní ... otcí řekli: »Od chvíle, kdy vstoupil do

¹³ Roku 1178 několik tkalců a rolníků z Lombardie vytvořilo skupinu kajícníků, kterým se říkalo „humiliáti“. Do této skupiny patřili klerici, svobodné ženy i manželé. Inocenc III. je přijal do církve a rozdělil skupinu na tři řády: na kleriky, svobodné ženy a na lidi žijící v manželství. Poslední skupina přijala název třetí řád humiliátů. Inocenc III. roku 1201 schválil „Propositum“ třetího řádu humiliátů. Roku 1208 bylo schváleno „Propositum“ chudých katolíků a podobný dokument byl schválen pro chudé lombardány v letech 1210 a 1212. Téhož roku bylo chváleno další „Propositum“ dalších kajícníků, kteří byli odnoží chudých katolíků.

¹⁴ PerAn 19,11.

¹⁵ 1Cel 9,6.

¹⁶ Srov. 1Cel 21; Julián ze Špýru, *Život svatého Františka* 15; *Legenda choralis Carnotensis*, AF. X, str. 583.

¹⁷ Giordano da Giano, *Cronaca*, 1-2, FF. 2323-2324.

¹⁸ Ida Magli, *Gli uomini della Penitenza*, Garzanti 1977, str. 42-43.

služby Boží, nespadá pod naši pravomoc.« Když otec viděl, že u radních nic nepořídí, předložil tutéž stížnost biskupovi města¹⁹ .“

František žil nejméně dva roky v kajícím řádu: „Když již blažený František dokončil opravu kostela svatého Damiána, nosil poustevnický oděv, v ruce hůl, na nohou měl obuv a přepásán byl řemenem. ... Jakmile byla mnohým známa pravdivost prosté nauky i života blaženého Františka, začali někteří muži dva roky po jeho obrácení konat pokání podle jeho příkladu. Opustili všechno a oděvem i životem s ním byli spojeni²⁰ .“

Je pro nás obtížné poznat cestu, kterou sv. František dospěl k rozhodnutí vstoupit do kajícího řádu, a kdo byl vlastně jeho duchovním vůdcem či průvodcem: biskup Quido z Assisi, benediktýnští mniši ze Subasia, osobní zkušenosti, které udělal na svých cestách do Francie? Jak poznal a prohloubil spiritualitu tohoto hnutí? ... Jistě byl pod jeho vlivem a to zanechalo stopy i v jeho spiritualitě.

Když se k němu připojili první druhové, nazvali se „kajíčníci“. Když se jich ptali: „Odkud jste?“ nebo „Z jakého jste řádu?“, prostě odpovídali: „Jsme kajíčníci a pocházíme z města Assisi²¹ .“

Tomáš z Celana ve svém Prvním životopisu napsal: „Mnozí lidé, urození i neurození, klerici i laici, přidávali se z Božího vnuknutí ke svatému Františkovi, aby pod jeho vedením a učením sloužili neustále Bohu. ... Všem dal směrnice pro jejich život a každému stavu vskutku ukázal cestu ke spáse²² .“ A legenda O začátku neboli založení Řádu to doplňuje v tom smyslu, že rozhodovali i druhové sv. Františka: „Podobným způsobem mluvili také ženatí muži: »Máme manželky, které nemůžeme opustit. Poučte nás tedy, jakou cestou máme jít, abychom byli spaseni.« A oni z nich vytvořili řád, který se nazýval Řád kajíčníků²³ .“

Meersseman, velký znalec hnutí kajíčníků, praví, že kolem roku 1215 je v mnoha italských městech patrný velký rozkvět kajíčníků. Vzrůst počtu, a to i sezdaných osob, které, jak to uvádí legenda O začátku neboli založení Řádu, kterou jsme již citovali, zachovávají církevní předpisy kajícího řádu, a je to právě ten řád, „který historikové nazývají Hnutím kajíčníků²⁴ .“ Sám Meersseman dále praví: „Náhlý vzrůst městských kajíčníků je třeba přičítat, jak je známo, sv. Františkovi z Assisi, který sám žil jako kající bratr, než založil svůj řeholní řád²⁵ .“ Roku 1276 Bernard z Bessy napsal: „Třetí řád je tvořen kajícími bratřími a sestrami, včetně kleriků, laiků, panen, vdov i sezdaných, jejichž cílem je počestně žít ve svých domovech, věnovat se zbožnosti a nepřebírat světské smýšlení. Proto mezi nimi potkáš vznešené rytíře nebo jiné šlechtice, kteří by podle světského smýšlení měli být oděni do vzácných šatů a obuti do kožených bot, jak v pokorném šatě i obuvi se mísí s prostými lidmi takovým způsobem, že nebudeš mít pochyb o tom, že oni se opravdu bojí Boha. Od počátku

¹⁹ Leg3Dr 19,3-5.

²⁰ Leg3Dr 25 a 27. Ale Tomáš z Celana vypráví, že dřív, než dostal sv. František první druhy, změnil vzhled hábitu, poté co vyslechl evangelium o rozeslání učedníků (srov. 1Cel 22).

²¹ PerAn 19,10-11; srov. Leg3Dr 37.

²² 1Cel 37,4.7.

Sv. Bonaventura napsal: „Zapálení žářem jeho kázání, zavazovali se totiž velmi mnozí podle pravidla přijatého od Božího muže novými zákony k pokání. Služebník Kristův také ustanovil, aby se jejich způsob života nazýval Řádem kajících bratří. A není divu, vždyť je zřejmé, že všem, kteří směřují do nebe, je společná cesta pokání. Proto tento stav přijímal kleriky i laiky, svobodné i manžely obojího pohlaví a mnohé zázraky vykonané skrze některé z nich ukazují, jaké má u Boha zásluhy.“ (VětLeg IV,6,1-2.)

²³ PerAn 41,14-16; srov. Leg3Dr 60.

²⁴ Meersseman, *Disciplinati e Penitenti nel Duecento*, Perugia 1962, str. 45; cfr. IDEM, *Dossier de l'Ordre de la pénitence au XIII siècle*, Fribourg 1961.

Tak je dnes již přežitý názor K. Müllera a P. Mandonneta, kteří ke konci předminulého století tvrdili, že ze „skupiny kajíčníků“, kteří náleželi ke sv. Františkovi z Assisi, se někteří proti vůli sv. Františka oddělili a založili „menší bratry“ a „chudé paní“. Srov. MÜLLER, K., *Die Anfänge des Minoritenordens und der Bussbruderschaften*, Freiburg 1885; MANDONNET, P., *Les origines de l'Ordo de Poenitentia*, Fribourg 1898.

²⁵ Tamtéž, *Disciplinati...*, str. 46.

jim byl za ministra určován jeden bratr, ale nyní jsou svěřování svým vlastním *místním* ministrům, takže jsou bratry považováni za spolubratry zrozené tímtež otcem a jsou podporováni radami a pomocí... Tak dal Pán svému služebníku Františkovi vyrůst ve velké potomstvo a požehnal mu ve všech národech²⁶.“

3. 2 Sv. František a kajícíci

Zdá se, že sv. František se o kajícíky nezajímal až od roku 1221, ale už mnohem dříve. Můžeme to vidět i na jeho spisech, obzvláště na „Listu všem věřícím“ v jeho obou verzích, které se podle posledních studií netýkají přímo všech věřících, ale zvláště těch, kteří ho následují, tj. bratří a sester z kajícího řádu. Ale ještě důležitější je Esserovo tvrzení o první verzi Listu všem věřícím, která byla donedávna považována za první skicu tohoto listu, ale po důkladné analýze textu ji začali považovat za první *propositum vitae*, které dal sv. František kajícím²⁷. I když nemáme další důkazy, Esser tvrdí, že když se podíváme přímo na kajícícké hnutí, „je velmi jasné, že se nacházíme před směrnicí, která je adresována osobám, jež přilnuly k hnutí kajících... K hnutí, se kterým byli sv. František a jeho druhové velmi úzce spjati... Adresáty nemůžeme hledat mezi menšími bratry. Musí se tedy jednat o *fratres et sorores de poenitentia in domibus propriis existentes*,... kterým sv. František dal *formu vivendi*, jak o tom svědčí jeho první životopisci²⁸.

Tento dokument, který obsahuje poučení, jež sv. František dával kajícím jako potulný kazatel, byl napsán před rokem 1221²⁹. Také nám ukazuje Františkův zájem o kajícíky. „Dvě verze ve své jedinečnosti svědčí o tom, že František se hluboce zajímal o kající bratry a sestry a sledoval jejich vývoj s větší sympatií, než jak to jsou mnozí i dnešní historikové ochotni připustit³⁰.“

To vše je v souladu s tím, co nacházíme u Tomáše z Celana: „A všem dal směrnice pro jejich život a každému stavu vskutku ukázal cestu ke spáse³¹.“ Odpovídá toto pravidlo života, o němž se zmiňují první životopisci světce, první verzi Listu věřícím? Pro Essera tomu tak bylo, i když nemáme další doklady, které by to mohly potvrdit. Tato skutečnost, praví Iriarte, nám podává „autentické svědectví o tom, že sv. František si byl vědom toho, že je zakladatel³².“

3. 3 František a jeho bratři vedou kajícíky

Na přelomu XII. a XIII. století dochází k vzestupu laikátu, pro který je charakteristické hledání evangelia a vstup do kajícího řádu. IV. lateránský koncil je také prvním koncilem, který se zvlášť zabývá laiky³³. V prvním kánonu tento koncil praví: „Jestliže někdo po přijetí křtu znovu upadl do hříchu, vždy se může zachránit pokáním. Nejen

²⁶ Bernardo da Bessa, *Liber de laudibus*

²⁷ Cfr. Kajetan Esser, *Un (documento) precursore dell'Epistola "ad fideles" di San Francesco d'Assisi* (I codice 225 della biblioteca Guarnacci di Volterra), in *Analecta TOR*, 1978, str. 39.

²⁸ K. Esser, *o.c.*, str. 38.

²⁹ „Lze mít za to, že náš dokument je starší než ono datum (1221), možná i o několik let.“ K. Esser, *Un documento dell'inizio del Duecento sui Penitenti*, in *AA.VV. I Frati penitenti di San Francesco nella società del Due e Trecento*, Roma, Istituto Storico Cappuccini 1977, str. 96.

³⁰ K.Esser, *Un (documento) precursore...*, str. 45.

³¹ 1Cel 37,7. Srov. ŽivFran 23; VětLeg IV,6.

³² L. Iriarte, *Historia Franciscana*, Ed. Asís, Valencia 1979, str. 516.

³³ Cfr. *Nueva Historia de la Iglesia*, Ed. Cristiandad, Madrid 1983, t. II, str. 270-71.

panny a panici, ale také manželé, jestliže slouží Bohu správnou vírou a dobrými skutky, si zaslouží vstoupit do věčné blaženosti.“ A je to právě sekularita, žitá jako snaha o evangelní radikalismus v církvi a s církví, kterou se vyznačují laici – následovníci syna Petra Bernardoneho.

V té době se skupiny kajícníků nacházely v krizi volby mezi požadavky evangelia a církve z jedné strany a z druhé strany se nabízeli valdenští a kataři, kteří sice žili evangelní chudobu, ale ve vzdoru proti biskupům a kněžím; hlásali vzpouru a přehlíželi svátosti. Scházela jim vzájemná harmonie evangelního života, hierarchie církve a svátostného života.

František a jeho bratři představovali život a kázání v souladu s evangeliem, s výzvou k úctě k teologům a ke kněžím, protože oni mají moc poskytovat nám eucharistii, bez které „nebude ve vás život“. Aniž by František a jeho druhové jmenovali nebo něco řekli proti valdenským či katarům, žili evangelium jako oni, ale, a v tom je ten rozdíl, s úctou ke kněžím a k teologům a přistupovali ke svátostem – ke zpovědi a k eucharistii. Z toho důvodu, jak to uvádí Esser, „Burcharch, probošt z Urspergu, vysvětluje rychlé rozšíření Řádu menších bratří jako reakci na soudobé heretiky, jejichž jakousi korekturou³⁴ byli menší bratři.“ Ale František zároveň praví, že laici mají své místo v církvi a mohou se stát svatými, když jako laici budou žít evangelium. Až o hodně později zazní podobná slova o laicích od sv. Františka Saleského a od II. vatikánského koncilu.

František je mužem katolicity. Nežádá reformu, ale svým životem ji uvádí do církve a je v souladu s církví. Totéž se pak odehraje i vzhledem ke společnosti. Nikdy nic nevnučuje, ale jeho život změní mnohé. František je mužem evangelního dialogu a touhu po reformě uvádí do skutečnosti především sám na sobě. Také zde František nejde cestou mnichů nebo kléru, ale svou vlastní cestou, autenticky evangelní.

František není ve vlastním slova smyslu zakladatelem Řádu kajícníků, neboť toto hnutí existovalo už několik století, ale jeho osobnost, jeho charisma a jeho vedení společně s vedením jeho bratří znovu oživilo tento řád a dodalo mu lesku. Kajícníci požadovali po sv. Františkovi a po jeho družích, aby je vedli a aby jim dali pravidlo života. Proto sv. František může být považován, nebo lépe řečeno, je považován za zakladatele tohoto řádu, jak ho také nazývá Mikuláš IV. ve své bule *Supra montem* (z 18. srpna 1289): „Současný způsob prožívání kajícnosti byl ustanoven blaženým Františkem.“ Ale ještě předtím, v roce 1238, když Řehoř IX. psal Anežce České, uvedl, že František založil tři řády: „Řád menších bratří, řád klauzurovaných sester a řád kajícníků³⁵.“ Další menší kronika pak uvádí Františka jako zakladatele tří řádů: Řádu menších bratří, Řádu chudých paní a Řádu kajícníků³⁶.

František viděl světlo i stíny své doby i v hnutí kajícníků, do kterého sám vstoupil a kterému také pomohl i tím, že mu dal spíš evangelní než právní pravidla života: první verzi Listu všem věřícím. Prostřednictvím Františka Duch působil v tomto hnutí a v církvi. Teprve později došlo k právnímu uspořádání, aby se vyřešily četné problémy se světskými autoritami magistrátů a také s církevní hierarchií. Na tom spolupracoval kardinál Hugolín a v roce 1221 bylo publikováno *Memoriale propositi* neboli *Regula antiqua Fratrum et Sororum de Poenitentia*. K nám se dokument dostal v roce 1228, když se již z kardinála Hugolina stal papež Řehoř IX. *Memoriale propositi* si uchovalo evangelně-kajícnického ducha, kterého nabídl František, ale uzavřelo ho do klece právních norem...

³⁴ K. Esser, *Origini e inizi del Movimento e dell'Ordine francescano*, Jaca Book 1975, str. 52.

³⁵ Iriarte praví, že „jeden svědek (Řehoř IX.), kterého je třeba si vážít, neboť popisuje to, kdo měl hlavní iniciativu při ustanovování františkánských institucí.“ L. Iriarte, *o.c.*, str. 5515. Mám dojem, že je třeba ještě více prohloubit znalosti o přátelství mezi sv. Františkem a kardinálem Hugolinem, ale také víc pochopit, že posledně jmenovaný měl charismatického ducha světce z Assisi a dokázal hbitě využít charismatického hnutí sv. Františka ku prospěchu svatého stolce.

³⁶ Menší kronika z Erfurtu, srv. FF. 2657–2659.

3. 4 Původ založení františkánských kajčníků

Je velmi obtížné přesně stanovit jeho datum, i když tradice se přiklání k roku 1221. Za prvé proto, že to není skutečné „založení“, ale je to spíše připojení se a animování již existujícího hnutí kajčníků. Ze skutečnosti, že o něm jednal i IV. lateránský koncil, vyplývá, že hnutí zažívalo obrodu, na které měli jistě účast i menší bratři. František nabídl kajčníkům životní program, který se ještě dříve, než byl publikován v první verzi tak zvaného Listu všem věřícím, velmi přiblížil ke způsobu života, jenž byl bratřím vlastní (podobná místa se nacházejí jak v řeholích bratří, tak v Listech všem věřícím i v Závěti sv. Františka).

Základní prvky kajčického života byly:

- život podle evangelia
- bratrský život
- život bez vlastnictví (zdá se být pojetím bohatším a vhodnějším než „chudoba“)
- život modlitby a kajčnosti
- vztah k hierarchii
- manuální práce a almužna
- kajčící kazatelé a hlasatelé smíru
- dokonalá radost
- pohostinnost
- vztah k chudým ve společnosti
- přiblížení se k laikům.

Laici začali po bratřích chtít, aby jim radili, a také chtěli způsob evangelního života, i když zůstanou ve svých domovech: „Všem dal směrnice pro jejich život a každému stavu vskutku ukázal cestu ke spáse³⁷.“ Další legendy to potvrzují, když uvádějí, že nedaleko Cortony přišla za Františkem jedna žena, aby se s ním poradila o tom, „jak sloužit Pánu“. Na slovo sv. Františka se spolu s manželem rozhodli, jak pravil její muž: „Paní, služme Pánu v našem domě a zachraňme své duše³⁸.“ A Assiská kompilace nám vypravuje, že se František v Grecciu zaradoval a řekl svým bratřím: „Není žádné velké město, kde by se ke Kristu obrátilo tolik lidí jako v Grecciu, v tak malé vsi³⁹.“ Kvítky nám také vypravují, že obyvatelé jedné osady (v některých rukopisech Cannara, v jiných Savurniano a v rukopisu Cannonici Alviano), sv. Františka po kázání následovali a opustili vše, domy, pole, rodiny... Tehdy jim svátec řekl: „Nespěchejte a neodcházejte a já vám dám, co musíte dělat pro spásu vašich duší.“ A tehdy si usmyslel, že založí třetí řád pro všeobecnou spásu všech⁴⁰.

Laičtí následovníci rady sv. Františka a jeho bratři se rozšířili po celé Itálii (tito bratři také rozšířili kajčnický laikát jdoucí ve stopách Františka z Assisi do oblastí za Alpami), a tak se zrodil Řád kajčících bratří a sester, který je v překladu Perugijského anonyma Béguina vyjádřen ještě jasněji: „Bratři je shromáždili v Řád, jenž nese název kajčnosti, a nechali ho schválit nejvyšším veleknězem⁴¹.“ Prvními zodpovědnými za organizaci a podporu či vznik tak zvaného třetího řádu jsou tedy bratři⁴². To je překlad, který více odpovídá práci, kterou

³⁷ 1Cel 37,7. Srov. PerAn 41; Leg3Dr 60.

³⁸ 2Cel 38,7.

³⁹ AssKom 34.

⁴⁰ Kvítky 16.

⁴¹ P. B. Béguin, *L'Anonimo perugino*, Franciscaines, Paris 1979.

⁴² „Podobně i ženatí muži a vdané ženy, kteří nemohli manželství opustit, konali na dobrou radu bratří přísnější pokání ve svých domovech.“ Leg3Dr 60,7.

bratři vykonali s laiky, než jak to uvádí oficiální tradice: „A oni z nich vytvořili řád, který se nazýval Řád kajícníků, a dosáhli toho, že byl schválen nejvyšším veleknězem⁴³.“

Podle tradice blahoslavení Lucchesio a Buonadonna da Poggibonzi z Toskánska jsou prvními františkánskými terciáři⁴⁴. Nedalo by se však mluvit jako o terciářkách také o paní Jakobě ze Settesoli nebo o Praxidě z Říma⁴⁵? Nebo o Janu Veliti z Greccia nebo o knížeti Orlandovi di Chiusi della Verna jako o františkánských kajícnicích?

4. Právní uspořádání františkánských kajícníků

4.1 Od Recensio Prior k Memoriale Propositi

Řekli jsme, že dnes je podle mínění Essera a dalších františkánských badatelů tak zvaná první verze Listu všem věřícím považována za první formu života pro kajícníky, které vedli menší bratři a již dal sv. František kajícníkům, kteří se řídili podle něj a podle bratří: „Adresáty tohoto spisu nemohou být všichni křesťané obecně, stejně tak i popisované vztahy mezi adresáty, neboť tento je určen jak jednotlivcům, tak společenstvím, které zvláštním způsobem sjednocoval František. Ten jim dal *forma vivendi*, která se velmi podobá způsobu života bratří⁴⁶.“

Později, roku 1221 dostali *Memoriale propositi*, i když my máme jen jeho přepracovanou kopii z roku 1228. Toto „Memoriale“ je považováno za první právní řeholi kajícníků⁴⁷, která obsahuje ducha, kterého nám František zanechal ve svých listech, ale také prvky, jež byly převzaty z *Proposita* lombardských humiliátů, které bylo schváleno Innocencem III. roku 1201.

Osobnost sv. Františka, „jeho role v organizaci laikálního hnutí, která byla posílena, nevytryskla-li přímo z jeho života a z jeho slov⁴⁸“, život a kázání jeho bratří, způsob života, který byl kajícníkům dán, to vše přispělo k tomu, že mnoho lidí vstoupilo do kajícího řádu, kterému asistovali menší bratři⁴⁹. *Memoriale propositi* pomohlo těmto kajícníkům žít evangelní život v bratrském společenství, což je základní a nepopíratelný prvek života těchto kajícníků. Každé z bratrských společenství má své vlastní vedení složené z bratří a sester

⁴³ PerAn 41,16. (V češtině tento problém nemáme – pozn. překladatele).

⁴⁴ Zdá se, že tím, kdo tyto kajícníky jako první nazývá „terciáři“, je Bernard z Besse ve své knize *De laudibus beati Francisci*, kap. 7.

⁴⁵ Tomáš z Celana o ní praví: „Praxida, nejznámější z řeholnic Říma“ (PojZáz 181,1), zatímco svatý Bonaventura o ní píše: „Ve městě Římě jistá Praxida, slavná svou zbožností“ (VětLeg ZVII,7,1).

⁴⁶ K. Esser, *L'Ordine della Penitenza di San Francesco d'Assisi nel secolo XIII*, 1973, p. 71.

⁴⁷ Prvním dokumentem, který se dochoval a který se zmiňuje o kajícnicích jako o uskupení, je bula Honoria III. „*Significatum est*“ (16. 12. 1221). Byla poslána biskupovi z Rimini, který byl žádán, aby chránil kajícníky před civilními autoritami, jež je chtěly donutit, aby se pod přísahou chopili zbraní k obraně města. Poslal i další bulu: „*Cum illorum*“ (1. 12. 1224). Těmito apoštolskými listy se tyto skupiny kajícníků považují za uznané. Řehoř IX. toto schválení potvrdil apoštolským listem „*Nimis Patenter*“ (26. 5. 1227), který adresoval italským biskupům, a listem „*Detestanda*“ (30. 3. 1228), který adresoval kajícím bratřím a sestřám.

⁴⁸ Giovanni Cosentino, *L'Ordine Francescano Secolare*, Ed. Porziuncula, S. Maria degli Angeli 1994, str. 39.

⁴⁹ „Jen hnutí, které se hlásí k Františkovi nebo k Dominikovi a k apoštolátu jejich řádů... mohlo vyjít vstříc křesťanům, kteří žili evangelními ideály, ale zároveň zůstávali ve svých domovech, dalo jim nasměrování a naplnilo jejich náboženské potřeby. Nakonec také dalo novou formu, sílu i životaschopnost nemnišskému evangelnímu životu v „řádu“ prostých kajícníků.“ Alfonso Pompei, *Il movimento penitenziale nei secoli XII-XIII*, in *Atti del Convegno di Studi Francescani*, Assisi 1972, str. 20-21.

zvolených z členů bratrského společenství. Rada má právo upravovat články *Memoriale propositi*, když s tím předem seznámila bratrské společenství.

4. 2 Některé významné aspekty františkánských kajcníků

Základem spirituality kajcníků, jak to vyplývá z prvního Listu věřícím, je „žít podle ducha“. V jednom seznamu 57 bratří a sester bratrského společenství z Boloně, který se nám dochoval, vysvětluje společenské postavení a řemeslo každého z nich a také to, že se považují za členy řádu s privilegii a exempcemi, z nichž některé náležejí kajcímu řádu a některé jim byly uděleny papeži. To jen potvrzuje skutečnost, že nejde jen o nějaké sdružení:

- museli žít „ve společenství církve“ – to znamenalo prověření víry pro ty, kdo chtěli vstoupit a *Memoriale* se v tomto kontextu několikrát zmiňuje o biskupovi;
- bratrské společenství je považováno za zdroj spirituality a svatosti;
- láska k Bohu a k bližnímu způsobila, že mnohá bratrská společenství, která vlastnila movitý či nemovitý majetek, projevila své milosrdenství konkrétními skutky, jako byly špitály, ambulance, sklady potravin a oděvů pro chudé, péče o poutníky...⁵⁰. Mnohá města a občanská sdružení, když viděla počestnost františkánských kajcníků, svěřila jim vedení sociálních a charitativních děl;
- kajcník nenosil zbraň⁵¹ (kvůli „překážce svědomí“) a neskládal přísahu věrnosti⁵². Tyto skutečnosti také přispěly k zániku feudálního režimu a zabránily některým sporům a válkám, které byly v té době velmi časté⁵³... Radní nových měst bojovali proti tomuto privilegii a ukládali františkánským kajcníkům povinnost civilní služby, která odpovídala jejich schopnostem a cti... ;
- vyjmutí z moci občanského práva znamenalo, že františkánský kajcník mohl být souzen jen církevním soudcem. Vyžadovalo se, aby se spory řešily uvnitř bratrského společenství, jinak končily před diecézním biskupem;
- po kajcnicích se žádalo, aby před profesí sepsali závěť, aby se předešlo hádkám a rozdělením v rodinách a aby se feudální pán nezmocnil majetku občana, když by tento umřel bez závěti;
- během interdiktů měli kajcníci dovolení přijímat svátosti, mohli se modlit božské oficium, mohli mít církevní pohřeb...;
- františkánští terciáři museli hledat smíření se všemi, žít v pokoji a zasazovat se o pokoj; vyžadovalo se, aby jednali podle spravedlnosti a spravedlivě se vypořádali prostřednictvím restitucí a vypořádáním dluhů.

⁵⁰ Řehoř IX. jim bulou „*Detestanda*“ (21. 5. 1227) dovolil používat „výnosy jejich majetku na díla lásky, která nejsou podrobena represivním opatřením kvůli dluhům a přečinům jejich spoluobčanů, kteří jsou vyňati z veřejných úřadů“. Celestin V. (1294) je jako osoby vyhrazené božskému kultu vyjímá z povinnosti platit komunální poplatky.

⁵¹ Honorius III. napsal biskupovi z Rimini, aby bránil kajcníky z Faenzy a okolí proti magistrátu, který po nich chtěl, aby byli povinni složit přísahu, chopit se zbraní a jít do války, když to po nich bude chtít („*Significatum est*“, 16. 12. 1221); také Řehoř IX. činí totéž bulou „*Nimis Patenter*“ (26. 5. 1227).

⁵² Přísaha věrnosti s sebou nese povinnost chopit se zbraně při obraně feudálního pána nebo města. Existovala také výjimka ve smyslu držet se zdaleka od veřejných úřadů, které byly považovány za neslučitelné s kajcím životem.

⁵³ Někteří papežové pak udělili výjimky v boji proti Fridrichovi II. a dalším politickým nepřátelům Svatého stolce.

4. 3 Řehole františkánských kajícníků

Memoriale propositi z roku 1228 s 39 články je revidovaným textem původního Memoriale z roku 1221⁵⁴. Jak v „Memoriale“ Řehoře IX., tak v Řeholi Mikuláše IV., která má 20 kapitol, stejně jako v Řeholi Lva XIII., se upřesňují prvky bratrského života: jak přijímat ty, kdo chtějí vstoupit do bratrského společenství, o hábitu, který se má používat, jak skládat profesi... Všechny tyto podrobnosti jsou popsány ve všech řeholích, které jsou v dodatku.

Spiritualitu tohoto kajícnického hnutí, jež se řídí způsobem života, který vytvořil sv. František, můžeme shrnout takto:

kající život: kajícínosti: posty, sebezápory
skutky milosrdenství

život modlitby

život ve společenství: žít všeobecně lidské hodnoty s citlivostí vůči jednotlivým osobám; vnášet do společenství, do rodiny pokoj, dobro...

V mezidobí mezi „Memoriale“ a Řeholí Mikuláše IV. byla období velmi úzkého vztahu mezi menšími bratry a kajícím řádem, jako tomu bylo za generalátu Jana Parenti (1227–1232), ale zdá se, že bratr Eliáš (1232–1239) odmítal tuto zodpovědnost a tak to zůstalo až do generalátu Jana z Parmy (1247–1257). Během svého pontifikátu Inocenc IV. bulou *Vota Devotorum* (13. 6. 1247) doporučuje italským a sicilským provinčním ministrům, aby vizitovali kající bratry a sestry, i když rok nato lombardské kajícníky podřídil jurisdikci biskupů a roku 1251 potkalo totéž i Florencii. Sv. Bonaventura byl proti spolupráci bratří a třetího řádu⁵⁵. Alexandr IV. potvrdil svým listem *Cum illorum* (20. 1. 1258) jurisdikci italských biskupů ohledně kajícníků. Roku 1284 se situace obrací ve prospěch dobrých vztahů mezi menšími bratry a kajícím řádem. Toho roku byl „apoštolským vizitátorem“ kajících bratří a sester ustanoven bratr Caro z Florencie, který napsal Řeholi pro františkány.

Řehole Mikuláše IV., která byla schválena bulou *Supra Montem* (18. 8. 1289), je právě ta, kterou sepsal bratr Caro a obsahuje všechny prvky „Memoriale“, ale nově zavádí „vizitátora“ a „učitele“. Vyžaduje také, aby všichni vizitátoři a formátoři kajícníků byli menší bratří⁵⁶. To je také znovu nařízeno bulou *Unigenitus Dei Filius* (8. 8. 1290), ve které se praví, že František je zakladatelem tohoto kajícího řádu⁵⁷. Také je zde terciářům nařízeno, aby si v jednotlivých bratrských společenstvích zvolili ministry. Protože se někteří kajícníci postavili proti řeholi, která byla zveřejněna v bule *Supra Montem*, potvrzuje také platnost řehole, kterou sám podepsal, a také to, že privilegia svatého stolce budou udělena jen těm, kteří ji budou zachovávat. Tato řehole pak platila téměř sedm století, během kterých terciáři čím dál

⁵⁴ Sabatier objevil roku 1901 „Memoriale“ v jednom rukopise františkánského konventu v Capestranu; Lemmens ho našel v rukopisu z Koenigsbergu v roce 1913; a v roce 1921 P. Bughetti nalezl „Benátský“ rukopis ve Florencii. Zdá se, že obsahují „Memoriale“, které bylo přepracováno Řehořem IX. „Benátský“ rukopis nazývá kajícníky „zdrženlivými“ a začíná slovy: „Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Memorandum ohledně kajících bratří a sester, kteří žijí ve svých domovech, který bylo započato léta Páně 1221.“

⁵⁵ Srov. S. Bonaventura, *Determinationes quaestionum circa Regulam fratrum minorum*, p. II, q. 16, en *Op.Om.*, p. 368 ss.

⁵⁶ To byla velká novinka, neboť až do té doby měli biskupové právo vizitovat bratrská společenství a často tímto úkolem pověřovali světské kleriky nebo i prosté laiky.

⁵⁷ Generální mistr dominikánů, br. Munio de Zamora, v té době organizuje kajícníky, kteří jsou duchovně doprovázeni dominikány a nazývá je Kajícím řádem sv. Dominika. Honorius IV. je prvním, kdo se roku 1286 zmiňuje o třetím dominikánském řádu.

tím víc ztráceli svou autonomii a byli stále více závislí na prvním řádu: bulou *Romani Pontificis Providentia* z 15. prosince 1471 františkánský papež Sixtus IV. uděluje prvnímu řádu *superioritas, praeminentia et auctoritas* nad terciáři.

Další důležité dokumenty ohledně sekulárních františkánů v průběhu dějin jsou:

- Julius II. svým listem *Cum multae et graves* (16. 6. 1506) požaduje, aby konventuálové i observanti každý pečovali o své terciáře.
- Pavel III. přepracovává roku 1547 Řeholi Mikuláše IV. a podřizuje jurisdikci generálního ministra TOR terciáře ze Španělska, Portugalska a z Indie, ale byla to novinka jen teoretická, neboť vztah prvního řádu a třetího sekulárního řádu zůstal nezměněn.
- Inocenc XI. schválil konstituce a generální stanovy, a to konstitucí *Ecclesiae Catholicae* (26. 6. 1686).

O nejnovějších řeholích (Řeholi **Lva XIII.** z roku 1883 a o Řeholi **Pavla VI.** z roku 1978) i o generálních konstitucích (z roku 1957 a z roku 1990, které byly pozměněny roku 2001), pojednáme širěji v poslední části této kapitoly, až budeme procházet dějiny sekuárních františkánů XIX. a XX. století.

5. Významné události SFŘ od XIII. do XIX. století

5. 1 XIII. století

František byl ve svém jednání důsledný. Tak jako ve svých dvou řeholích pro menší bratry, kde najdeme ducha a evangelní texty, ale jen málo vysloveně právních předpisů, tak to učinil i ohledně světských lidí, kteří po něm chtěli radu, jak žít podle evangelia. I pro sekulární františkány je *forma vitae* evangelium Pána Ježíše, i když struktury, způsoby a životní podmínky se různí. František se svými bratry předložili laickým kajícím, kteří po nich chtějí radu, jak žít evangelium v rodině a ve světě, obsah a způsob listu, který bývá nazýván *recensio prior*, a v různých aspektech, především právních, se liší od *Memoriale propositi*.

V *recensio prior* není žádná zmínka o uspořádání bratrského společenství SFŘ na jakékoli úrovni ani se nemluví o animaci společenství. Jeho obsah je spíše evangelně-charismatický. *Memoriale propositi* usměřňuje charisma a dává mu pravidla pro život kajících třetího františkánského řádu.

K „*Memoriale propositi*“ se později přidává mnoho dalších papežských dokumentů, které napomáhají životu SFŘ, a to zvláště tehdy, když se objevují problémy ohledně zneužívání či nepořádků, které se rodí z křesťanského lidu, v němž to vře, ale také se naopak objevují i problémy s požadavky katolické církve a s katolickou vírou. V průběhu prvního františkánského století byli často sekulární františkáni zaměňováni s bekyněmi či begardy, nebo s „fraticelli“, kteří se vzpírali autoritě církve. Papežové museli bojovat o to, aby uchránili františkánské kajícíky před těmito záměnami, a také je museli chránit před úklady biskupů, kléru a obzvláště před světskými autoritami.

Jak to bylo i s menšími bratry, mnoho mužů i žen různých sociálních vrstev, šlechtici i prostí lidé, vzdělaní i negramotní, klerici i laici ... přijali výzvu evangelního života sv.

Františka a jeho druhů, aby žili evangelium ve svých domovech. Tomuto rozšíření napomáhá i první řád. Pro získávání povolání byl důležitý způsob života kajícníků, velmi ceněný jejich spoluobčany, kteří je považovali za *lidi hodné důvěry*. Z tohoto důvodu jim hodně občanů svěřilo správu svého majetku a v mnoha městech, a to především v románské a umbrijské provincii, jim svěřili dohled nad volbami, nad trhy a nad dalšími městskými záležitostmi.

Způsob života sekulárního františkána nebyl ani mnišský, ani řeholní, ale způsob života kajícího řádu, který právě proto, že byl řádem, měl také svá privilegia:

- hlavním privilegiem se zdá být ***vynětí ze světské pravomoci***. Z tohoto důvodu byl sekulární františkán (terciář či kajícník) osvobozen od přísahy „hradnímu pánovi“ či jiné moci a byl také osvobozen od vojenské služby;
- dalším privilegiem bylo ***vynětí z moci světských soudů***, které znamenalo, že sekulární františkán jako příslušník skutečného řádu, nikoliv jen zbožného sdružení laiků, nemohl být souzen světským soudem, ale jen soudem církevním;
- těšili se také ***imunitě vůči interdikt***. Sekulární františkáni, podobně jako klerici a řeholníci, se mohli účastnit eucharistie a božského officia ve svých kostelích za zavřenými dveřmi a bez vyzvánění na zvony, s výjimkou jmenovitého interdiktu.

I když musíme připustit, že mnozí se stávali sekulárními františkány, spíš aby mohli požívat těchto privilegií, než aby žili evangelium, je pravdou, že světská moc se cítila ohrožena. V boji proti kajícnickému hnutí zvyšovala daně a poplatky za pozemky a majetky kajícníků; zakazovala, aby svůj majetek přenechávali chudým, a pod pohrůžkou je nutila platit dluhy jiných. Proti této tísnivé situaci museli zasahovat římstí velekněží svými bulami a apoštolskými listy, a to také proto, že Sekulární řád sv. Františka, stejně jako obdobný řád dominikánský, byl významnou duchovní silou k obnově církve i společnosti, a v některých případech i skutečným duchovním vojskem v boji svatého stolce se světskou mocí a s politiky. V tomto smyslu je důležité to, co napsal císaři v boji se svatým stolcem Pier delle Vigne, sekretář Fridricha II., když viděl počet a věrnost terciářů: „Aby zasadili poslední ránu naší moci a sebrali nám podřízenost lidu, ustanovili (minorité a kazatelé) dvě nová bratrstva, do kterých houfně vstupují muži i ženy. Všichni tam chtějí; stěží se najde někdo, kdo není zapsán do jednoho nebo do druhého⁵⁸.“

Sekulární františkáni se jako privilegovaní ze strany svatého stolce stali překážkou císařské moci, a to pro svůj způsob života, věrnost církvi, vynětí ze světské pravomoci..., a stali se také příčinou napětí mezi svatým stolcem a světskou mocí a mocí biskupů. V té době byl za generálního ministra zvolen svatý Bonaventura (1257–1274), který bratřím zakázal, aby se starali o „kajícníky“. Pařížským doktorům předložil tyto důvody, proč bratři nemají podporovat kající řád:

- nutnost, aby bratři byli volní pro pastorační práci, aby se mohli obracet ke všem, a ne aby byli vázáni na nějakou skupinu;
- obtížnost hájení sekulárních františkánů (kajícníků) před církevními i světskými autoritami kvůli velkým privilegiím, která obdrželi;
- aby se předešlo pohoršení nad bratřimi, kteří docházejí do domů terciářů;
- obvinění z hereze, které bylo vzneseno proti některým kajícníkům;

⁵⁸ Gabriele Andreozzi, *San Bonaventura e l'Ordo Poenitentiae*, in *San Bonaventura Maestro di vita francescana e di sapienza cristiana*, a cura di A. Pompei, Pontificia Facoltà Teologica "San Bonaventura", Roma 1976, vol. I, str. 359.

- nemožnost menších bratří pomoci sekulárním františkánům, kteří se kvůli dluhům nebo jiným přestupkům nacházejí v rukách spravedlnosti;
- obtížné vnášení pokoje do bratrských společenství, když uvnitř skupiny nastalo rozdělení nebo když byli bratři obviňováni, že upřednostňují bohatší a mocnější členy bratrského společenství.

Není snadné obhájit takovouto odpověď sv. Bonaventury, která je dnešní době až nepochopitelná. Ve společenském a církevním prostředí své doby však byli kající bratři a sestry významnou hodnotou a „i když nebyli ze světa museli stále zůstat ve světě, účastnit se občanského i církevního života a snažit se podporovat stálou *metanoiu*, tj. stálé obrácení, stálý návrat k Bohu⁵⁹.“

Tato situace se vyřešila ještě před vznikem Řehole Mikuláše IV., jak to naznačuje i existence bratra Cara coby „vizitátora“ kajícníků v Toskánsku. Tato reakce prvního řádu a řehole „*Supra Montem*“ vrátí věci na své místo, a to zvláště ve vztahu mezi dvěma františkánskými řády – prvním a třetím, protože od roku 1275, kdy žebravé řády již nemají zapotřebí podpory laiků, papežská kurie vyzývá biskupy, aby převzali pod svou správu prostřednictvím vizitátorů sdružení kajícníků, která byla ekonomicky vitální, aby tak nabídla zdroje správcům diecézí.

5. 2 XIV. a XV. století

Na počátku XIV. století, když byly napjaté vztahy mezi prvním řádem a fraticelli, kajícníci byli některými biskupy považováni za begardy nebo za fraticelli – tato označení byla téměř synonyma pro heretiky. Klement V. zkoumal a potvrdil jejich pravověrnost a potvrdil Řeholi Mikuláše IV. roku 1318. Také Jan XXII. je musel obhajovat před některými francouzskými biskupy v letech 1318 a 1321.

Během epidemie černého moru počet kajícníků poklesl, ale roku 1385 existovalo 244 bratrských společenství, která byla doprovázena menšími bratry⁶⁰.

Po podezřeních z hereze a po duchovním úpadku, který následoval v důsledku západního schizmu (1378–1417), se třetí řád znovu vzpamatoval. Ve XIV. století svými kázáními velmi propagovali třetí řád takoví kazatelé, jako byl sv. Bernardin ze Sieny, Jan z Kapistrána a br. Bernardin z Busto. Sv. Jan Kapistrán napsal ve prospěch františkánských kajícníků knihu pojmenovanou *Defensorium Tertii Ordinis* (1440). S pomocí papeže Evžena IV. (1431–1447) se snažil podporovat italské sekulární františkány, kterým papež napsal list začínající slovy *Noveritis qualiter*. Tentýž Evžen IV. měl velkou úctu a důvěru k SFŘ kvůli reformě církve.

Bernardino da Busto, který napsal traktát „Následování Krista v třetím řádu“, praví o Sekulárním františkánském řádu: „Tento řád je velký svým počtem. Vskutku celé křesťanstvo je prostoupeno muži a ženami, kteří upřímně zachovávají jeho řeholi.“

Sv. Antonín z Florencie (1389–1459), pozorný kronikář své doby, uznává tuto skutečnost a praví: „Církevní učitelé nejednají s Třetím řádem sv. Dominika jako s tímtež

⁵⁹ G. Andreozzi, „o.c.“, str. 362.

⁶⁰ 141 v Itálii a na Východě, 23 ve Španělsku, 29 ve Francii, 37 v německých zemích a 8 na Britských ostrovech. To je statistika, kterou uvádí G. Golubovich v *Biblioteca*, II, str. 260.

řádem sv. Františka, protože dominikánských terciářů je v této oblasti málo a není mezi nimi téměř žádný muž. Třetí řád sv. Františka má naopak mnoho členů obojího pohlaví, a dokonce i takové, kteří žijí v poustevnách, ve špitálech či v kongregacích.“ Právě proto, že jich bylo mnoho, nedostalo se jim privilegií, které byly uděleny třetímu řádu dominikánskému⁶¹.

Díky kronikám františkánského řádu víme, že v souladu s Řeholí Mikuláše IV. byli vizitátoři vždy jmenováni z řad menších bratří. Výrazným znamením aktivity a rozkvětu sekulárních františkánů jsou jejich sociální a charitativní díla. V tomto období, stejně jako v předcházejícím, členové bratrských společenství SFR vykonávali všechny druhy díla milosrdenství: pomoc nemocným a nakaženým jakoukoliv nemocí, i těmi neodpornějšími, jakými jsou lepra, mor nebo tyfus; pomoc chudým – otevírali pro ně školy po celé Evropě; často se v blízkosti sídla bratrského společenství nacházel i špitál nebo nějaké jiné zbožné dílo, které bylo udržováno ze sbírek sekulárních františkánů a z výnosu správy majetku, který jim mnozí občané přenechávali jako dědictví.

Bulou Sixta IV. *Romani Pontificis Providentia* (15. 12. 1471) se uzavírá zvláštní epocha Sekulárního františkánského řádu, epocha „čínorodé autonomie kajícího řádu, a začíná jiná epocha, v níž nový název třetí řád je zcela naplněn – jako závislý doplněk, jako obruba prvního řádu⁶²“.

5. 3 Století XVI.

Sekulární františkánský řád byl v tomto období ovlivňován důsledky sociálního, kulturního a politického vývoje renesance a protestantismu a také důsledky rozdělení mezi konventuály a observanty, stvrzeného Lvem X. (1517), a stejně tak i vznikem kapucínů (1525). Sekulární františkánský řád (třetí řád) vždy zůstal „jeden jediný“, ale začalo rozlišování, když ne rozdělování, bratrských společenství podle obediencie, od níž přijímala duchovní asistenci, a tak docházelo k umělému rozlišování podle čtyř rodin: menších bratří (observantů), menších bratří konventuálů, menších bratří kapucínů a regulovaných terciářů, jejichž řehole byla schválena Lvem X. roku 1521.

V oblastech poničených protestantismem františkánští terciáři v mnoha italských městech uchovali pro sebe i ve svém okolí věrnost církvi, a to až k mučednictví. V kalvínské Francii se rodí bratrstva kajícníků, jako v Montpellier a v Paříži, která byla prostoupena duchem kázně, poctivosti a lásky. Vznikají a posilují se „Sdružení Nejsvětější Svátosti“, jež hugenoti obzvláště pronásledovali.

S nástupem renesance a protestantské reformy byl třetí řád oslaben jak početně, tak kvalitativně, a to nejen v Itálii, ale i v severní Evropě, zatímco se naopak rozšířil a početně vzrostl ve Španělsku, v Portugalsku a v koloniích obou zemí. Na konci šestnáctého století pak s pomocí prvního řádu, papežů, biskupů i občanských představitelů Sekulární františkánský řád rozmnožil svá bratrská společenství a charitativní díla.

Po Tridentském koncilu opouštějí sekulární františkáni sociální aktivity, aby se vydali směrem k životu lásky a zbožnosti. Jistým způsobem se stávají víc „řeholní“ - více žijí v

⁶¹ Srov. Sant' Antonio da Firenze, *Summa theologica*, Ed. Verona 1740, t. III, tit. 28, c. 5,5.

⁶² G. Andreozzi, „o.c.“, str. 181.

blízkosti kostelů a ztrácejí smysl pro sekularitu a pro žití františkánského charismatu ve světě. Františkánská spiritualita vstupuje do laických bratrských společenství, která vzkvétají: eucharistická úcta, pobožnost zvaná „čtyřicetihodinová“, jsou znamením intenzivnějšího vnitřního života. K obnově sekulárních františkánů dochází ve Španělsku, v Portugalsku, v koloniích obou mocností, v Neapoli, v Lombardii, ve Flandrech..., ale vždy spíše v duchu zbožnosti než v duchu kajícího; spíše ve smyslu čestného společenského titulu než jako evangelní síla, která má proměňovat církevní a společenský život své doby.

XVI. století je také stoletím světců, kteří tak či onak pili z duchovních pramenů Františka z Assisi a z jeho evangelního charismatu, jako např. velký organizátor Ignác z Loyoly, veselý a shovívavý Filip Neri, vychovatelka dívčí mládeže Anděla Merici, bojovník proti reformaci Karel Boromejský... .

5. 4 XVII. a XVIII. století

Jak již bylo naznačeno v úseku věnovaném XVI. století, také v XVII. století nese třetí řád spíše rysy zbožnosti než kajícího a stává se „módní záležitostí“ také ve vyšších sociálních vrstvách. Dochází též ke změně šatu terciářů, který byl znamením kajícího, a také roste počet známých osobností, které vstupují do řádu – králové a královny, šlechtici, církevní hodnostáři, politici..., ale klesá kvalita křesťanského a evangelního života, který je duchovním prohloubením křesťanského života. Bratrská společenství té doby jsou obrovská: 11 000 členů v Lisabonu roku 1644 nebo 25 000 členů v Madridu roku 1689⁶³. V téže době v Belgii se třetí řád františkánský soustřeďuje na aristokracii a zanedbává prostý lid až do té míry, že chudí byli přijímáni jen na zvláštní žádost, ze strachu, že by mohli mít většinu⁶⁴. V Římě, stejně jako v Neapoli, náleží šlechta k františkánským terciářům.

Papežové XVII. století podporují třetí františkánský řád kvůli obnově katolictví a aby čelili bludům. Ve stejné době se třetí řád stává mocným nástrojem výchovy vládnoucích tříd společnosti. Používá mocné a bohaté, aby sloužil chudým, aby vedl špitály, vývařovny, lékárny..., a také aby dal chudým k dispozici lékaře, advokáty, notáře atd.

Je-li je třetí františkánský řád aktivní a má sociální citění, je také plodný a počet jeho členů i počet bratrských společenství roste. Pokud se jeho vitalita zaměřuje jen na zbožnost a na církve, počet klesá.

Je pravdou, že v XVII. a v XVIII. století dochází ke ztrátě smyslu pro kajícího řádu, ale je také pravdou, že ze sekulárního františkánského řádu vzešlo mnoho mužů a žen, zakladatelů a zakladatelek nových řeholních institutů. Je to znamením síly Řehole SFŘ jako způsobu života podle evangelia, který je schopen prokvasit a posvětit společnost a kulturu každé doby.

Během XVIII. století také došlo k právním sporům ohledně závislosti sekulárních františkánů na různých františkánských rodinách. Papežové, a to zvláště Benedikt XIII. (1724–1730), je vyřešili tak, že menším bratřím (observantům), konventuálům, kapucínům a

⁶³ Srov. L. Iriarte, *o.c.*, str. 529.

⁶⁴ Srov. Giorgio Grillini, *Presenza francescana. Appunti storici per un profilo socio-politico del francescanesimo secolare*, Ed. Porziuncola, S. Maria degli Angeli 1995, str. 38.

regulovaným terciářům přiznali pravomoc zakládat a vést bratrská společenství třetího řádu, ale vždy jako jediného řádu.

Těžké časy nastaly pro třetí řád v druhé polovině XVIII. století a na začátku XIX. století. Císařský absolutismus rakouské Marie Terezie zakázal třetímu řádu přijímat nové členy (1776). Její syn Josef II. ediktem z 23. září 1782 zakázal jakýkoliv způsob existence třetího řádu spolu se zákazem řeholních řádů, které nebyly podrobeny jeho kontrole. Téhož roku 1782 byl SFŘ zakázán ve Francii. Roku 1790 Civilní konstituce kléru vyhlásila za zakázaná všechna náboženská sdružení a mezi nimi i sekulární františkány – a znárodnila jejich majetek. Během francouzské revoluce zaplatili někteří terciáři svou věrnost církvi vězením i smrtí. Napoleon se během své vlády vrátil roku 1810 také k zakazu františkánských terciářů.

5. 5 XIX. století

Zákaz řeholních řádů v XIX. století v Itálii, ve Španělsku, stejně jako v mnoha dalších zemích přispěl k tomu, že i třetí řád nesl důsledky tohoto počínání. A to do té míry, že i sekulární františkánská bratrská společenství byla předmětem zákazů a pronásledování. Byla připravena o právní subjektivitu a žila jako soukromé společnosti pod vedením diecézního kléru a exklaustrovaných bratří.

Toto století je také stoletím velkých sekulárních františkánských kněží, jako je např. svatý farář Arský Jan Maria Vianney, kteří začali novou evangelizaci chudých ze zповědnice – svátostí smíření; nebo se věnovali dělnickým koloniím, jež se rodily okolo velkých fabrik. Tak vznikaly kroužky, které podporovaly kvalitní tiskoviny, azylové domy, oratoře, sirotčince, ambulance, dělnická sdružení, nebo společnosti vzájemné pomoci. To jsou díla kněží jako don Bedetti⁶⁵, don Bosco⁶⁶, don Guanella⁶⁷, don Cafasso⁶⁸, don Cottolengo⁶⁹, don Piamarta⁷⁰, don Murialdo⁷¹...

Ke značnému oživení došlo díky Piu IX. a pak také Lvovi XIII.. Během pontifikátu **Pia IX.** se sekulární františkáni plným právem zapojili do sociálních otázek, a to obrodnými spisy značné důležitosti, jako bylo pojednání „*Křesťanství a dělnická otázka*“ od sekulárního františkánského biskupa Wilhelma Emanuela von Kettelera (1811–1877), arcibiskupa Magonzy, nebo jeho projev v magonzské katedrále: „*Sociální otázka dnešní doby.*“ V té době zakládá průmyslník a sekulární františkán Romanet Kompenzační pokladnu pro dělníky, kteří mají rodinu, a Leone Harmel (1829–1915), průmyslník a inovátor v sociální oblasti, zakládá první „Pokladnu úspor a pomoci pro dělníky.“ Na sídlišti Val de Blois pak zřizuje „Rodinnou pokladnu“, „Pokladnu vzájemné pomoci“, „Středisko sociálního

⁶⁵ Služebník Boží Giuseppe Bedetti (1799–1889).

⁶⁶ Svatý Jan Bosco (1815–1888), otec a vychovatel mládeže, spisovatel, zakladatel salesiánské společnosti a dcer Panny Marie Pomocnice.

⁶⁷ Blahoslavený Luigi Guanella (1842–1915), sociální apoštol, zakladatel dcer Panny Marie Prozřetelné a služebníků lásky (Guanelliani).

⁶⁸ Svatý Giuseppe Cafasso (1811–1860), vychovatel a formátor kněží, apoštol zповědnice, utěšitel a otec vězněných.

⁶⁹ Svatý Giuseppe-Benedetto Cottolengo (1786–1842), zakladatel malého domu prozřetelnosti, sester z Cottolenga...

⁷⁰ Giovanni Piamarta (1841–1913), příprava mládeže pro život, zbožná společnost svaté rodiny nazaretské.

⁷¹ Svatý Leonardo Murialdo (1829–1900), zakladatel kongregace sv. Josefa pro výchovu mládeže...

výzkumu“ a uvádí v činnost „Tovární radu“. Harmel shrnuje svůj sociální program do čtyř bodů:

- ochrana zdraví našich bratří dělníků;
- ze samé spravedlnosti je nutno dávat dělníkům spravedlivou mzdu;
- je třeba zabránit tomu, aby umíraly duše;
- je třeba jim zajistit pozemský chléb a každodenní obživu pro duše.

Lev XIII. by sám františkánským terciářem a ve františkánské spiritualitě nacházel správné ocenění práce, onu lásku k chudobě spojenou zároveň s úctou k vlastnictví, ono pokorné a upřímné bratrství a ono hlásání pokoje, které dohromady přinášejí soulad různých sociálních tříd. Lev XIII., papež encykliky „*Rerum novarum*“, chtěl v třetím františkánském řádu najít oporu a solidní základ pro sociální reformu. Říkal: „V řádu sv. Františka chci nalézt bdělou podporu, která mi umožní bránit práva církve a uskutečnit sociální reformu. A když mluvím o sociální reformě, mám obzvláště na mysli třetí řád sv. Františka⁷².“ A ještě papež Lev: „Třetí řád sv. Františka, přeorganizovaný pro sociální činnost, je schopen nést podivuhodné ovoce⁷³.“ Papež byl přesvědčen, že rozšířením františkánského ducha by se dal zachránit svět před jedem rozšiřovaným proti křesťanství sektou zednářů a marxistickou ideologií.

Aby to odpovídalo poslání, které mu chtěl papež svěřit, musel se třetí františkánský řád znovu stát mladým, aktivním a disciplinovaným. Bylo potřeba ho přizpůsobit současnosti při zachování zbožnosti z minulosti. Proto Lev XIII. zreformoval jeho řeholi a schválil ji bulou „*Misericors Dei Filius*“ z 30. května 1883, ve které stojí: „Třetí řád se zrodil tak, že byl vytvořen z lidu; to, jak je účinný při utváření dobrých a zbožných mravů, je jasné samo o sobě i ze svědectví uplynulé doby.“

Ze zběžného srovnání s Řeholí Mikuláše IV. si hned všimneme, že tato byla značně zjednodušená:

- V první kapitole si povšimneme úmyslu omladit třetí řád tak, že věk pro přijetí byl stanoven na 14 let. Už se nepředepisuje celý hábit, ale jen škapulíř a cingulum pod oblečením.
- Ve druhé kapitole se už vůbec nemluví o vnějším hábitu a jen se stvrzuje prostota v odívání, a to jak u bratří, tak u sester. Zákaz nebezpečných představení zůstává. Radikálně jsou zredukovány asketické předpisy, co se týče odříkání a postu, stejně jako modlitby, které se mají každý den modlit. Naopak je posílena častost zpovědí a svatého přijímání. Už se nemluví o zákazu zbraní, aby se život terciářů nestal nemožným pod vojenskými vládami té doby.
- Ve třetí kapitole je stanoveno, že vizitace v bratrských společenstvích mají být konány „oficiálně“ a že vizitátoři mají být z prvního řádu nebo z Třetího řádu regulovaného.

K nové Řeholi byl připojen seznam odpustků. A bylo jich mnoho! A byly to především takové odpustky, které měly vstup do třetího řádu učinit „žádoucím“ pro mnohé zbožné osoby.

⁷² Generálnímu ministrovi a definatoriu OFM, AAVV., *Dizionario francescano*, Ed. Messaggero Padova, 1995, col. 1299.

⁷³ A. Peruffo, *Il trez'Ordine francescano nel penisero dei Papi*, Roma 1944, str. 188.

Za podpory i účasti Lva XIII. začala série kongresů, na nichž se zdůrazňovala „bratrská svornost“, „svornost duší“, jednota...“ a také se vracely k sociální tematice jako k zvláštnímu poli působnosti třetího řádu. Papež Lev XIII. přijal na audienci delegáty kongresu roku 1900, kterému předsedal františkánský kardinál Vives y Tuto a jehož se zúčastnilo sedmáct tisíc terciářů, kteří se sjeli z celého světa, a řekl jim: „...je třeba, aby se terciáři bez prodlení začali věnovat dílu *sociálního vzkříšení* a aby jako františkánská instituce nesli podivuhodné ovoce, které tato instituce obsahuje ve své podstatě a jímž byla známa i v historii⁷⁴.“

Leone Harmel roku 1893 svolal františkánský kongres Francie, Belgie a Holandska do Val de Bois. Další františkánský terciář kardinál Manning při přednáškách vyhlášoval své zásady: „Toto hromadění bohatství velkého jako hory je skandální! Žádný stát nemůže dlouho stát na takových základech! Nejde hlásat evangelium hladovým žaludkům⁷⁵!“

Tato účast na sociální reformě doby a na sociálním poli přispěla k tomu, že řád početně rostl a rostl v něm i počet mužů.

Jaký byl výsledek leoniánské reformy? Ohromný, co se týče početního růstu třetího řádu (mluvilo se o milionech terciářů na světě!), ale velmi mírný, co se týče očekávaného dopadu v sociální oblasti. Mariano Bigi⁷⁶ vypočítává některé příčiny tohoto neúspěchu:

- scházelo definování právní podstaty třetího řádu a právní povahy jeho členů; to dávalo prostor chápání, které bylo v té době zakořeněné, že totiž třetí řády jsou jen omezeným vyjádřením řeholního života;
- rozpor mezi dvěma tendencemi uvnitř samotného františkánství mezi těmi, kdo chtěli třetímu řádu uchovat jeho zaměření výhradně na křesťanskou dokonalost, a těmi, kdo chtěli aktivity terciářů směřovat na sociální oblast;
- problémy s jurisdikcí a ve vztazích s diecézním klérem, které doléhaly na první řád v důsledku rozšíření bratrských společenství do farností, jež nebyly františkánské;
- prorocký ráz, a možná i předčasný, velkého plánu Lva XIII., který nebyl podpořen patřičnou přípravou a vhodnou formací.

Navzdory zjevnému neúspěchu bylo semínko zaseto a v nejvíce osvěcených duších sílilo přesvědčení, že třetí řád nemá být jen „prostým sdružením osob, které jen mohou těžit z jistého počtu odpustků“. Ale muselo uběhnout ještě téměř celé století, než to dospělo k reformě Pavla VI.!

Stojí za povšimnutí, že v XIX. století vznikaly také mnohé františkánské kongregace, jež se řídily Řeholí Lva XIII., kterou pak roku 1927 upravil Pius XI. Jan Pavel II. jim 8. prosince 1982 dal novou řeholí, *Franciscanum vitae propositum*.

⁷⁴ Převzato z *Dizionario francescano*, col. 1301, který se odkazuje na S. DESCLUX, *Le Tiers-Ordre de saint François*, libr. Canisius, Fribourg (Suisse) 1913, str. 49.

⁷⁵ Převzato z knihy G. Grillini, *o.c.*, str. 44.

⁷⁶ Srov. M. Bigi, „*L'univrsale salute*“, str. 142.

6. XX. století

6. 1 Krok zpět

Pius X. odebral záležitost sociální činnosti třetímu františkánskému řádu a svěřil ji prvnímu řádu, stejně jako organizaci kongresů. Důsledkem byl rychlý úbytek mužských členů. Řád ztratil značnou část své identity a bratrská společenství se začala vracet spíše k devocionalismu, než aby byla školou evangelního života, jak to požadoval kodex kanonického práva z roku 1917.

První řád a TOR obracejí svou pozornost k jiným formám apoštolátu a třetí řád se dostal na okraj jejich zájmu, a to obzvláště bratrská společenství, která nebyla při konventech. Na mnoha místech a často byl třetí řád nahrazován Katolickou akcí⁷⁷, neboť SFR scházela vlastní vize života a apoštolátu jako projektu pro budoucnost.

To nebrání tomu, abychom si připomněli také Benedikta XV., který v encyklice „*Sacra Propediem*“ (z 6. 10. 1921) vybízí biskupy, aby napomáhali růstu bratrských společenství třetího řádu a aby se vytvářela nová společenství tam, kde ještě nejsou. Pius XI. v encyklice „*Rite expiatis*“, která připomíná sedmisté výročí smrti sv. Františka, žádá biskupy, aby byli příznivě nakloněni třetímu řádu a podporovali ho, a terciářům 30. září 1938 praví: „To musí být váš život: život činný⁷⁸.“

V této době se také objevují „kněžská bratrská společenství“, jako je „*Zbožné bratrstvo*“, založené kardiánem Vives y Tuto v Římě roku 1900. Jeho členy a ministry byli Giacomo della Chiesa (Benedikt XV.) a Eugenio Pacelli (Pius XII.). V Itálii, ve Španělsku, ve Francii a v Belgii bylo hodně takových kněžských společenství (27 bratrských společenství roku 1950).

6. 2 Nové jaro

Po druhé světové válce také v třetím františkánském řádu dochází k posílení obnovných proudů, které již byly v církvi aktivní, a to zvláště v laických hnutích.

První oficiální známky možné obnovy legislativy třetího františkánského řádu se datují těsně po válce: 5. září 1946 čtyři generální ministři prvního řádu a TOR schválili *Stanovy mezinárodní rady třetího řádu sv. Františka z Assisi*. Tato rada, definovaná jako *hlava třetího řádu*, se skládala ze čtyř generálních komisařů (= asistentů), kteří byli delegováni příslušnými generálními ministry. Jedna z prvních iniciativ rady byla ta, že na počátku roku 1947 poslala čtyřem generálním ministrům list, který zdůrazňoval, jak je Řehole Lva XIII. příliš schematická a že je zapotřebí, aby měla jistý a jednotný výklad, aby se učinila přítrž subjektivním interpretacím různých komentátorů. Tak byl načrtnut požadavek revize legislativy, který by se týkal jak řehole, tak i konstitucí třetího řádu.

⁷⁷ Právě terciáři založili katolickou akci: roku 1867 terciáři Mario Fani a Giovanni Acquaderni zakládají *Italskou katolickou mládež*; terciáři Toniolo, Pericoli a Meda roku 1909 ustavují *Univerzitní federaci italských katolíků* (FUCI); Armida Barelli, františkánská terciářka roku 1918 zakládá *Ženskou mládež katolické akce*; roku 1922 Augusto Ciriaci, další terciář, zorganizuje *Mužskou unii katolické akce*...

⁷⁸ Převzato z knihy G. Grillini, *o.c.*, str. 58.

Roku 1948 po neformální konzultaci na kongregaci pro řeholníky začali čtyři generální komisaři studovat možné změny, které by se nedotkly Řehole z roku 1883, ale byly by zaměřeny na vypracování textu konstitucí. Ty by musely brát v úvahu, a to především na poli kanonického práva, nutnost sladit legislativu třetího řádu s Kodexem kanonického práva z roku 1917 a kodifikovat existenci i působení provinčních a národních diskretů, kteří se objevovali v různých zemích, i když leoniánská řehole s nimi nepočítala. I když z této první fáze práce byli vyloučeni sekulární představení třetího řádu, události se brzy vydaly jiným směrem. Na konci svatého roku 1950 se v Římě konal **Mezinárodní kongres vedoucích třetího františkánského řádu**, který již v přípravné části byl svědkem širokého zapojení laiků. Na kongresu bylo téměř 1500 lidí, mezi nimiž byli mnozí řeholníci z patnácti zemí a sedmi jazykových oblastí; kongres byl poprvé zorganizován „meziobedienčním“ způsobem. Zvoleným tématem byl apoštolát jako to nejvhodnější vzhledem k potřebám doby; referáty se pak rozšířily až na komplexní pohled na existenci a činnost sekulárního bratrského společenství v nové době. Účastníci se snažili hledat nové způsoby, jak žít jako sekulární františkáni františkánské charisma, jak udržovat vztahy s ostatními laickými sdruženími, jak koordinovat síly a díla třetího řádu na úrovni pokynů, které by charakterizovaly život sekulárního řádu v druhé polovině dvacátého století, aniž by byla zničena instituce.

Mezi závěry kongresu vyniká ten, který požadoval, aby „kromě místních rad, byly co nejdříve ustanoveny také rady okrskové, provinční, národní a mezinárodní“.⁷⁹ Zajímavý je také požadavek, který se objevil v přípravných dotaznících kongresu, aby byly vypracovány a vydány konstituce s komentářem, které by konkretizovaly Řeholi Lva XIII. Žádost obsahovala mnoho důvodů: stručnost leoniánské řehole, nutnost přizpůsobení kodexu kanonického práva, vztahy, které se utvořily s Katolickou akcí, organizační vývoj samotného třetího řádu, jednota ve vedení třetího řádu ze strany celého prvního řádu.

Jasná a rozhodná výzva k obnově pak zazněla v **promluvě papeže Pia XII. k italským františkánským terciářům z 1. července 1956**. Papež, sám také františkánský terciář od počátku svého kněžství, i když v návaznosti na předcházející zásahy magisteria jasně a s otcovskou pevností vyjádřil příčiny, které by mohly vést k „organické krizi“ a k „duchovnímu ochladnutí“, a jasně formuloval a přesně teologicky zdůvodnil program obnovy a kvalitativní skok, ke kterému musí v sekulárním bratrském společenství dojít, aby se mohlo stát „školou křesťanské dokonalosti, ryziho františkánského ducha a bylo schopné hbitě jednat při budování Těla Kristova.“ Jak promluva Pia XII., tak i materiál sebraný a vypracovaný při příležitosti mezinárodního kongresu, byly použity pro vydání konstitucí, které byly schváleny a vyhlášeny 25. srpna 1957.

Konstituce z roku 1957 jsou jedním z nejrozsáhlejších legislativních textů týkajících se SFŘ. Seshbíraly, uspořádaly a vyjasnily vše, co bylo dosud ohledně třetího řádu vypracováno: od definice jeho podstaty až po účel jeho správy *navenek* (ze strany prvního řádu) i *uvnitř* (ze strany terciářů); od duchovně hlubokého, širokého a přesného programu života až po disciplinární předpisy.

Dá se říct, že tento dokument byl vyjádřením „okamžité situace“ SFŘ v předvečer II. vatikánského koncilu. Koncil pak probral problémy a struktury v jiném a hlubším teologickém kontextu a v kontextu života církve. To pak vedlo k nutnosti vypracovat novou

⁷⁹ *Acta congressus internationalis moderatorum laicorum Tertii Ordinis Saecularis S. Francisci Assisiensis, Romae, 17–20 decembris Anni Sacri 1950 habiti, 105*

řeholi. Bratr Jaime Zudaire⁸⁰ takto popisuje koncilní směrnice, které měly největší vliv také na třetí řád:

- výzva k obnově návratem ke kořenům se srdcem otevřeným vůči novým požadavkům společnosti a církve;
- teologie církve jako Božího lidu a společenství;
- V. kapitola *Lumen Gentium*: všeobecné povolání ke svatosti přispělo k překonání jisté mnišské tendence v chápání evangelních rad, a tak také pomohlo překonat obtíže obsažené ve výrazu „řeholníci ve světě“ a představit povolání laických františkánů k dokonalosti;
- IV. kapitola *Lumen Gentium* a dekret *Apostolicam Actuositatem*: povolání a poslání laiků v církvi, jejich schopnost vytvářet a řídit sdružení s náboženským a apoštolským účelem;
- dekret *Presbiterorum Ordinis*, zvláště odstavce 6 a 9: vztahy s Božím lidem, s laiky;
- *Gaudium et Spes*: dialog mezi církví a moderním světem, přítomnost křesťanů ve světě.

7. Obnova Řehole

7.1 Přípravné práce

O důležitosti a obsahu obnovené řehole bude pojednáno v dalších kapitolách tohoto manuálu. Zde jen ve zkratce představíme jak došlo k jejímu vytvoření a schválení.

Práce se daly do pohybu hned po skončení koncilu v kontextu velmi široké obnovy, kterou prošly v té době všechny řeholní instituty, včetně čtyř františkánských rodin, které také obnovily své konstituce. Konstituce tří větví prvního řádu s různými odstíny potvrzují povolání a vlastní místo třetího řádu ve františkánské rodině a respektují jeho autonomii (i když nepoužívají tento výraz) s právem a povinností pečovat o sekulární bratrská společenství, která náleží františkánským představeným. Konstituce TOR k prohlášení, že sekulární součást je nezbytná k plnosti františkánského charismatu, přidávají i zvláštní vztah, který existuje mezi TOR a třetím řádem františkánským⁸¹.

Práce se protáhly na dvanáct let. Prof. Mariano Bigi, který byl také mezinárodním viceprezidentem SFŘ (od r. 1973), vyznačuje v jednom velmi hodnotném článku o dějinách a kořenech Řehole SFŘ⁸² tři fáze vývoje, který dospěl až k uspořádání a ke schválení konečného textu Řehole Pavla VI.

7.2 První fáze (1966–1969)

Byla oficiálně zahájena listem z 9. března 1966, podepsaným čtyřmi generálními komisaři třetího řádu; jím byla započata široká konzultace, byly dány první pokyny o obnově a byl načrtnut směr do budoucna – a to že práce, kterou je třeba vykonat, se týká jak řehole, tak konstitucí i rituálu. Obnova má začít od řehole Lva XIII.; nová řehole má být pozitivnější,

⁸⁰ Jaime Zudaire, “L’Assistenza Pastorale e Spirituale all’OFS” – Napoli 1992, str. 67

⁸¹ Jaime Zudaire, *ibidem*, str. 70 a násl.

⁸² Mariano Bigi, “La Regola dell’Ordine Franciscano Secolare – Origini e storia del testo”, in VITA FRANCESCANA, č. 3/2001.

více evangelní a víc františkánská; obnova musí pojmout základní principy II. vatikánského koncilu, a to „především co se týče poslání laiků v církvi“. V jednom svém článku⁸³ br. Leon Bédrune píše: „Do Říma došlo ohromující množství materiálu,“ což bylo očividným svědectvím o rozmachu obnovy, která se již rozšířila po celém františkánském světě. První prozkoumání odpovědí vykonala pracovní skupina složená ze čtyř generálních komisařů a z předních odborníků z rodin prvního řádu. Pak byla ustanovena speciální komise, do níž byli také ve vhodném okamžiku přizváni i laici. Z práce této komise se zrodil první návrh, vypracovaný v latině, který byl 20. července 1968 rozeslán ke konzultaci národním radám. V samotném návrhu zůstala komise hodně poplatná textu řehole z roku 1883. Mariano Bigi to komentuje takto: „Nové víno koncilního učení bylo nalito do měchu ještě silně nasáklého „mnišskou“ spiritualitou a pobožnostkářstvím.“

Z kritických poznámek a protinávrhů, které přišly do Říma, jasně vyvstává touha po větší účasti „základny“ a zároveň požadavek, aby nová řehole byla plodem další širší konzultace za účasti různých oblastí světa – aby tak nebyla jen dílem „římské“ komise. Tento zápal pro nové hledání a touha po obnově byly stvrzeny skutečností, že během tohoto období se v různých částech světa objevily podnětné dokumenty, které i když byly různého druhu i obsahu, značně se navzájem podobaly.

7.3 Druhá fáze (1969–1973)

Druhá fáze kulminovala na mezinárodním kongresu svolaném čtyřmi generálními komisaři. Kongres se konal od 27. září do 3. října 1969 v Assisi. Kromě čtyř generálních asistentů a jejich zástupců se ho účastnilo také 17 delegátů z různých zemí čtyř kontinentů (z Afriky nebyl přítomen nikdo).

Mariano Bigi v již citovaném článku takto popisuje práci kongresu: „Účastníci rozdělení do pěti jazykových skupin (italské, francouzské, anglické, španělské a německé) si udělali přehled o odpovědích, které se týkaly prvního návrhu z roku 1968. Pak se rozdělili do tří komisí a jednotlivě probrali: charakteristické prvky sekulárního řádu sv. Františka vzhledem k dnešnímu světu, základní prvky spirituality a základní právní normy sekulárního řádu. Na plenárním zasedání 3. října se řeholníci zřekli hlasování, a tudíž bylo schváleno jen laiky, a to vždy víc než dvoutřetinovou většinou, na 25 návrhů vypracovaných komisemi, ve kterých je v jádru obsažena současná řehole.“ Na kongresu byla také potvrzena jednota třetího řádu a byl vznesen požadavek, aby se směřovalo k jednotné struktuře.

Aby byl směr nalezený na kongresu uveden do života a aby se napomohlo dalším krokům žádoucím směrem, byla komise pro řeholi sloučena se členy předsednictva kongresu. Dostali za úkol připravit nový „základní text“ na základě směrnic schválených na zasedání kongresu. Současně byly také v očekávání nové Řehole vypracovány a *ad experimentum* schváleny v různých částech světa „orientační texty“, které se nazývaly „*Way of life*“ (v angličtině), „*Orientations*“ (ve francouzštině), „*Ideario*“ (ve španělštině), „*Richtlinien*“ (v němčině) a „*Itinerario spirituale del Francescano secolare*“ (v italštině).

To vše se dělo za bdělé pozornosti generálních ministrů prvního řádu a TOR, kteří již 17. července 1969 obdrželi od kongregace pro řeholníky pověření k tomu, aby mohli autorizovat experimenty v různých částech světa, a to v mezích stanovených dokumentem

⁸³ Fr. Leon Bédrune „Le tappe della redazione“, in Osservatore Romano z 5. února 1979.

Ecclesiae sanctae. Mimořádné povzbuzení pak přišlo v proslovu papeže Pavla VI., který pronesl k účastníkům mezinárodní poutě třetího františkánského řádu 19. května 1971 při příležitosti oslav sedmistého padesátého výročí „*Memoriale propositi*“ (1221–1971). Vrchní velekněz v něm pro terciáře načrtl pevný a náročný životní program a pravil, že k nim má „trojí důvěru“: za prvé, že má důvěru v jejich schopnost žít evangelní chudobu a vydávat o ní svědectví, chápat ji jako „stvrzení primátu lásky k Bohu a k bližnímu, ...výrazu svobody a pokory, ...jemnému stylu prostoty života“; za druhé, že má důvěru v jejich schopnost „milovat kříž jako sv. František“; a za třetí, že má důvěru v jejich „věrnost církvi“.

7. 4 Třetí fáze (1973–1978)

Třetí fáze začala ustanovením mezinárodní rady třetího řádu (CITOF). Již článek 121 konstitucí z roku 1957 předpokládal možnost zřizovat rady vyšší úrovně než je úroveň místní i možnost rozšířit je na meziobedienční úroveň a předpokládal také možnost národních předsedů a „mezinárodního předsedy“. První mezinárodní orgán byl jmenován roku 1969 kapucínským generálním ministrem, který jeho předsednictvím pověřil Manuelu Mattioli. Dokumentem ze 4. října 1973 pak čtyři generální ministři jmenovali první mezinárodní radu třetího františkánského řádu, která – pod aktivním, kvalifikovaným a účinným vedením téže Manuely Mattioli – dala velmi významný podnět ke sjednocení SFRČ, k obnově jeho legislativy, jeho struktury i jeho přítomnosti v církvi. Jako členové nové rady byli potvrzeni zástupci navrženi z různých zemí a kulturních oblastí bez ohledu na „obedience“, z nichž vzešli. Mezi úkoly, kterými byla rada pověřena, figuruje výslovně i úkol podporovat studium nové řehole. 17. září 1976 čtyři generální ministři schválili stanovy mezinárodní rady.

Uvedme ještě jednou citát z článku Mariana Bigi: „Prvním důsledkem zřízení mezinárodní rady bylo to, že její předsedkyně Manuela Mattioli se z práva samého stala členkou komise pro řeholi. Následně pak CITOF jako orgán, kterému náleželo »koordinovat, animovat a řídit na světové úrovni sekulární bratrské společenství sv. Františka« (Stanovy, čl. 2), shromáždila a dovedla do konce zpracování a konzultaci, které byly již započaty dříve.“

Zatím díky úsilí komise práce pokračovaly dál a prošly pěti po sobě jdoucími verzemi. Nakonec bylo možné 30. dubna 1975 rozeslat národním radám text připravované řehole, který zdůrazňoval – s podporou odkazů na Písmo, na Františkánské prameny a na koncilní dokumenty – základní prvky „způsobu života“, který načrtly závěry assiského kongresu.

7. 5 Závěr prací a schválení

Odpovědi, které došly, byly sebrány a roztříděny do nového souboru, byly napřed prozkoumány generálními asistenty a následovně zpracovány předsednictvem CITOF, které se sešlo v Assisi v září 1976. Aby práce pokračovala dále, předsednictvo jmenovalo komisi, jež měla za úkol tento projekt v jednotlivostech opravit s přihlédnutím k poznámkám, které došly od národních rad. Komise pochopila svůj mandát poněkud šířeji a vypracovala nový projekt, hodně odlišný od toho předchozího jak z hlediska inspirace tak struktury. V podstatě v obou projektech zůstaly „dvě různé perspektivy a pojetí: jedna výrazněji teologicko-duchovní a druhá víc praktická a legislativně-právní.“⁸⁴ Oba texty byly prozkoumány čtyřmi známými odborníky na františkánství a na církevní právo – po jednom z každé františkánské

⁸⁴ Mariano Bigi, již citovaný článek „La Regola dell’Ordine Franciscano Secolare.“

rodiny. Kromě toho, že každý z nich vyjádřil své mínění, na společném zasedání pak vyjádřili předsednictvu svůj závěr v tom smyslu, že by se měly „oba texty přepracovat a respektovat přitom užitečné prvky obou“.

Celá dokumentace byla pak prozkoumána předsednictvem na zasedání v Římě, které proběhlo během svatého týdne roku 1977. Byl přijat návrh Manuely Mattioli, aby tato instituce vypracovala bez dalších průtahů nový text za použití materiálu, jenž byl k dispozici a který představoval výsledek dlouhodobé práce a dlouhých konzultací a ověřování. 27. června téhož roku byl tento dokument předán generálním ministrům prvních řádů a TOR., kteří ho následně prozkoumali na dvoudenním pracovním zasedání v Rieti. Titíž ministři generálové 18. října 1977 odeslali kongregaci pro řeholníky latinský text nové řehole s žádostí o schválení.

24. června 1978 byla nová řehole schválena a vyhlášena papežem Pavlem VI., a to apoštolským listem „Seraphicus Patriarcha“.

4. října 1978 předali čtyři generální ministři řeholi *bratřím a sestrám Sekulárního františkánského řádu*, a to listem, ve kterém zdůraznili dva „pilíře“ požadované reformy: návrat ke kořenům a pozornost vůči Duchu ve znameních doby.

Poté co byla díky mezinárodní radě řehole přeložena do moderních jazyků, byl v únoru 1979 pergamen, který obsahoval text řehole a apoštolský list s jejím schválením, odevzdán bratrem Pasqalem Rywalskim OFMCap. jménem konference generálních ministrů zástupci předsedkyně Marianu Bigi, jehož k tomu pověřila předsedkyně Manuela Mattioli, a to během slavnostní eucharistické liturgie v chrámu Těla Kristova, který se nachází v Garbatelle v Římě a patří sestrám klariskám-kapucínkám.

Řehole byla přijata sekulárními františkány ochotně a s radostí. Tito se s ní pak seznamovali a rozšiřovali ji prostřednictvím seminářů a studií.

8. Nové generální konstituce

8. 1 Začátek prací a konzultace

Práce na obnově generálních konstitucí SFŘ, které by aplikovaly obnovenou Řeholi, započaly hned po mezinárodním kongresu v Assisi (6.–10. října 1979), jenž takovou činnost schválil.

Již v průběhu roku 1980 některé země zaslaly své návrhy, které byly ve srovnání s konstitucemi z roku 1957 velmi široce rozpracovány a byly plně zajímavých postřehů. Další země představily předsednictvu CITO parciální návrhy a poznámky, které však nebyly o nic méně významné. Předsednictvo CITO toto vše vzalo v úvahu a na svém zasedání 19.–22. prosince 1980 dospělo k závěru, že z legislativních důvodů (očekávání nového kodexu kanonického práva) a z existenciálních důvodů (Řehole Pavla VI. nebyla ještě zcela vstřebána) ještě nedozrál čas, aby byl vytvořen nový text konstitucí. Ale objevily se některé naléhavé otázky, které si žádaly vysvětlení.

Proto předsednictvo na svém zasedání v prosinci 1980 rozhodlo svěřit rozbor textu skupině složené z řeholníků – expertů na kanonické právo – a z laiků. Předsednictvo po nich

požadovalo vyjasnění týkající se „souladu“ mezi předpisy konstitucí z roku 1957 a řeholí schválenou v roce 1978. Svůj první náhled na toto téma přednesla komise na zasedání v září 1981. Tataž komise byla následně (v únoru 1982) pověřena úkolem předložit závěry a změny, které by bylo třeba aplikovat na stanovy CITO F s přihlédnutím na doporučení, jež dostala od mezinárodních rádců.

Je třeba však také hned dodat, že duší a nosným pilířem celého tohoto díla byl od počátku až do konce v r. 1990 bratr Jaime Zudaire, generální asistent SFŘ za řád kapucínů. Vložil do tohoto díla svou lásku k sekulárním františkánům, své znalosti, svou zkušenost, svou vnímavost i svou nezdolnou sílu, která přitahovala i ostatní k práci.

Na **III. generální kapitule SFŘ**, která se konala v Assisi od 22. do 27. září 1982, bylo vyznačeno několik zásad pro vydání nových konstitucí:

- s vydáváním se mělo začít do šesti měsíců po vydání nového Kodexu kanonického práva;
- předsednictvo mělo do 1. ledna 1983 jmenovat komisi, které bude svěřena příprava nového textu.

Jako první krok k problematice, která se vázala k novým generálním konstitucím SFŘ, byl vzat v úvahu vztah mezi normativními prameny (zde vyjmenovanými v chronologickém pořadí, nikoliv v pořadí důležitosti), z nichž měly konstituce čerpat:

- konstituce třetího řádu z roku 1957;
- obnovená řehole z roku 1978;
- nový kodex.

Ohledně vztahu mezi obnovenou řeholí a konstitucemi z roku 1957 bylo mínění odborníků, že tyto konstituce by se neměly považovat za zrušené spolu s Řeholí Lva XIII. Jenom ty předpisy, které byly v rozporu s novou řeholí by se měly považovat za automaticky zrušené. Co se týče všeobecného pojetí nové legislativy, došli odborníci k závěru, že je třeba přihlížet k „deklerikalizaci“ SFŘ, čímž se inspirovala i Řehole Pavla VI.: proto „výkon moci“, který konstituce z roku 1957 připisovaly kněžím (direktorům a komisařům), musel být přenesen na laiky.

Nový Kodex kanonického práva byl vyhlášen 25. ledna 1983. Stojí za to zde uvést krátký úryvek z proslovu během slavnostního potvrzení kodexu, který pronesl mons. Rosalio Castillo Lara, zástupce předsedy papežské komise pro revidování kodexu: „Nový je také status věřících křesťanů, když kodex vypočítává jejich nejvýznamnější práva a povinnosti. Prostor pro působení laiků, tj. těch, kdo nepřijali posvátná svěcení, byl hodně rozšířen, a to jak co do účasti na trojí službě: vyučovat, posvěcovat a řídit, tak i co se týče svobody legitimního sdružování se⁸⁵.“

Na základě tohoto nového pojetí laikátu přišly i zásadní podněty ohledně legislativy SFŘ od samotného mons. Castilla Lary. V rozhovoru, který 28. dubna 1983 poskytl bratru Jaimu Zudairevi a ostatním generálním asistentům různých třetích sekulárních řádů, se mons. Castillo Lara pozastavil obzvláště u dvou principů, kterých se drží nový kodex v případě laických sdružení:

⁸⁵ Srov. Promulgazione e Presentazione ufficiale del Codice di Diritto Canonico, Città del Vaticano.

- uvedení nového rozlišování na sdružení veřejná a soukromá;
- široký prostor, který je ponechán vlastním stanovám samotných sdružení.

Mons. Castillo Lara zdůraznil, že kán. 303 je ve vztahu k třetím řádům skutečnou „výjimkou“ v současné legislativě: je to jediný článek, ve kterém se mluví o zvláštním typu sdružení, a to právě o třetích sekulárních řádech, a to vzhledem k jejich důležitosti a úctyhodnosti v dějinách církve a vzhledem k jejich specifickému charakteru. Kodex považuje za *podstatnou* následující charakteristiku třetího sekulárního řádu (bez ohledu na to, že se může nazývat jinak):

- účast na duchu nějaké řeholní rodiny;
- snaha o svatost (křesťanskou dokonalost);
- apoštolský život;
- vztah s nějakým řeholním institutem.

Na podrobnější otázky, které mu byly kladeny na téma *altius moderamen*, odpověděl mons. Lara, že jeho obsahem není nezbytně „*potestas regiminis*“ (tj. opravdová a vlastní jurisdikce), a dodal, že náleží vlastním stanovám každého třetího sekulárního řádu určit, kdo má vykonávat toto *vyšší vedení* a jak má být vykonáváno. Při tom se má přihlížet k účelu, kvůli kterému je předepsáno, tj. zabezpečit věrnou účast terciářů na charismatu řeholního institutu.

Mons. Castillo Lara nakonec upřesnil, že třetí sekulární řády, které náleží mezi *veřejná sdružení*, se řídí vlastními předpisy takovýchto sdružení

- jejich stanovy musejí být schváleny kompetentní církevní autoritou;
- jejich majetek je považován za církevní, a tudíž je podroben předpisům V. knihy nového kodexu.

K autentickým upřesněním mons. Castilla Lary se pak přidaly i názory dalších odborníků na kanonické právo, kteří chtěli zdůraznit, jak pavlovská řehole předešla při své inspiraci II. vatikánským koncilem směrnicí, jež pak stanovil CIC roku 1983. Kodex, aby *neudusil* život zbožných sdružení tím, že by ustanovil příliš mnoho struktur a povinností uložených shora, zredukoval předpisy jen na ty nejnnutnější tak, že použil *princip subsidiarity*. Tak bylo kodifikováno jen to, co je v kompetenci církevního práva, a byl ponechán prostor pro iniciativu a zodpovědnost představených nižších úrovní, aby i oni měli svůj podíl při vytváření a doplňování norem pro jednotlivá sdružení.

Předsednictvo CIOFS také v tomto smyslu chtělo, aby se spoluzodpovědnost netýkala jen zodpovědných na špici SFŘ (řeholníků i laiků), ale celého řádu v jeho celosvětovém rozměru. Tak se rozvinul široký řetěz konzultací, do něhož mohli zasahovat nejen národní rady a mezinárodní rádci, ale i jednotlivé kompetentní a zainteresované osoby.

Právní komise měla za úkol posbírat a setřítit příspěvky, které přicházely ze všech částí světa. Zároveň předsednictvu hlásila, na čem se příspěvky shodují a kde dochází k větším či menším rozporům.

„Provizorní návrh“ konstitucí dala komise předsednictvu CIOFS 27. září 1983. Tento text se vyznačoval velkým množstvím zvažovaných aspektů, takže u některých témat připomínal spíše pojednání o spiritualitě a vytrácela se podstata, tj. nebyl právně jasný.

Redakce textu také vynesla na světlo několik *citlivých témat*, k nimž se nezbytně museli rovněž vyjádřit odborníci na kanonické právo, které k tomu určili jednotliví generální ministři. Právě oni s láskou spolupracovali s komisí během celého tohoto díla a rozplétali uzly, odpovídali na otázky, překovávali zmatky a udržovali práci komise i předsednictva v mezích správné právní praxe.

Po prozkoumání „provizorního textu“ pověřilo předsednictvo komisi úkolem, aby pokračovala ve vytváření textu více sladěného, který by přihlížel k sebranému materiálu, ale zároveň by ho přetvořil do podoby, která by odpovídala tomu, co formulovali odborníci na právo. Takto zpracovaný text byl rozeslán okružním listem z 8. prosince 1984. Národní rady a mezinárodní rádci ho měli na základě svých zkušeností prozkoumat a do 31. března 1984 odpovědět na přiložené dotazníky ke každé části textu.

Tak vše dospělo až ke **IV. generální a zároveň I. volební kapitule (v Madridu, od 29. dubna do 3. května 1984)**. Byla to obzvláště významná událost v procesu obnovování SFŘ a konsolidace mezinárodního bratrského společenství:

- poprvé se přistoupilo k přímé volbě generálního ministra a rady předsednictva;
- hlasovalo se o novém textu **Stanov mezinárodní rady** a stanovy byly schváleny;
- předseda kapituly br. José Angulo Quilis TOR předal sekulárnímu řádu jeho **Rituál** (v latině), který byl schválen předchozího 9. března posvátnou kongregací pro svátosti a božský kult. Rituál již v některých aspektech předjímal to, co pak bylo definitivně zařazeno do konstitucí.

O konstitucích přednesl obsáhlou zprávu br. Jaime Zudaire. Informoval v ní o dosud vykonané práci a o nejožehavějších problémech, které si vyžadovaly ještě další zkoumání. Kapitula to vzala na vědomí a stanovila, jak se má dále v práci pokračovat.

Když dorazily odpovědi na výše zmíněné dotazníky od národních rad a mezinárodních rádců, předsednictvo je odstavce po odstavci prozkoumalo na dvou zasedáních, která se konala jedno v St. Polten (Rakousko) v září 1986 a druhé v Římě v září 1987. Komise se postarala o vypracování nového návrhu, který byl pak rozeslán okružním listem 30. října 1987. Národní rady a mezinárodní rádci byli požádáni o to, aby zrevidovali text jen ve stanovených bodech a zaslali návrhy na změny či přeformulování jednotlivých článků do 31. března 1988, aby pak na generální kapitule mohly být probrány a schváleny Generální konstituce.

8. 2 Schválení „ad experimentum“

V. generální kapitula (v Římě, 6.–15. června 1988) byla zahájena úvodní řečí generální ministryně Manuely Mattioli. Řeč zde chceme uvést téměř celou, a to jak kvůli důležitosti tématu, tak proto, že to bohužel byla jediná generální kapitula, jejíž akta se nepodařilo vytisknout.

Manuela začala odkazem na dějiny: „Dekret posvátné kongregace pro řeholníky (z roku 1957), kterým byly schváleny konstituce třetího sekulárního řádu sv. Františka, zdůrazňuje „otcovskou péči římských velekněží jako Mikuláše IV. a Lva XIII., kteří přizpůsobili samotnou řeholi změněným životním podmínkám. Další, jako Inocenc XI., pečlivě připravili a schválili nové konstituce. Lev XIII. přizpůsobil řeholi podmínkám moderního života... Když se pak zjistilo, že je třeba mít nové konstituce, generální ministři čtyř františkánských rodin je vypracovali, aby „terciáři jasněji pochopili hluboké františkánské principy, které jsou obsažené v Řeholi (Lva XIII.), a navzdory jejich stručnosti je uváděli do svého života.“ Bohužel konstituce z roku 1957, které byly velmi bohaté na nauku i spiritualitu, nebyly dostatečně poznány a uvedeny do života.

Dnes již nemáme onu otcovskou péči nejvyšších velekněží či generálních ministrů, kteří by se postarali o toto přizpůsobení době. Po schválení Řehole Pavla VI. – jejíž desáté výročí oslavíme 24. června – jsme to my sami, sekulární františkáni, kdo přijímáme zodpovědnost za přizpůsobení legislativy SFRČ době.

Jde tedy o novou skutečnost ve starobylém a věčném proudu SFRČ. Je to historický okamžik, jehož aktéry jsme my, kteří jsme zde, a také Kristus a František. Jsme zde, abychom sloužili, abychom byli k dispozici, abychom pozorně naslouchali hlasu Páně, hlasu bratří a sester, hlasu svého vlastního rozlišování.

Nejsme zde, abychom se řídili vlastními názory nebo osobními či skupinovými zájmy. Jsme zde, abychom sledovali úmysly, které mají řehole a Kodex kanonického práva ohledně sekulárních františkánů, a abychom ho aplikovali na život jednotlivců i bratrských společenství ve světle františkánského charismatu, příspěvků národních rad a naší životní a pastorační zkušenosti.

Věrní vnuknutím Ducha se budeme snažit dát všeobecnému bratrskému společenství směrnice, které by zaručovaly jeho jednotu v různosti.“ Body, o kterých byla nejžhavější diskuze na kapitule jsou tyto:

- z jakého titulu se bude vykonávat animace a vedení bratrských společenství na všech úrovních (autorita osobní, nebo kolegiální?);
- uspořádání mezinárodního bratrského společenství;
- důvody a procedury vystoupení z bratrského společenství a z řádu;
- rozmístění a fungování duchovních asistentů v radách SFRČ na různých úrovních ve smyslu kán. 303 CIC.

Uvádíme je zde, neboť právě tyto body a přijatá řešení z roku 1988 byly znovu na stole při revidování generálních konstitucí roku 1990, jak ještě uvidíme dále.

Generální kapitula skončila audiencí u papeže, kterou měli kapituláři 15. června 1988. Svatý otec ve svém proslovu zdůrazňoval především všeobecné povolání ke svatosti a připomínal, že dokonalost není luxus nebo jakýsi nadbytečný prvek křesťanského života, ale zavazuje všechny pokřtěné ke konkrétní odpovědi, která se vlastně stává otázkou spásy. Pak se Jan Pavel II. odvolal na proslov Pia XII. k terciářům z 1. července 1956 a pravil: „Vy jste také řád, laický řád, ale skutečný řád; a konečně už Benedikt XV. mluvil o *Ordo veri nominis*. Tento starý termín – můžeme říci středověký – „řád“ neznamená nic jiného, než vaši úzkou příslušnost k františkánské rodině ... , znamená účast na kázni a přísnošti, která k této spiritualitě náleží, i když s autonomií vašeho laického stavu, který často s sebou nese oběti,

jež nejsou menší než ty, které jsou spojeny se stavem řeholního či kněžského života.“ Nakonec ohledně role laiků v církvi (nezapomínejme, že to bylo krátce po skončení synodu o laicích!) papež zdůraznil: „To, co je důležité není počet, ale kvalita. I když se jedná jen o malé skupinky, chudé na lidi – důležitá je dobrá vůle a věrnost církvi. Budou – jak to jednou velmi příhodně vyjádřil Jacques Maritain – jako zářící hvězdy rozesté v noci světa.“

Hlasováním na kapitule se otevřela nová fáze cesty ke generálním konstitucím: fáze jejich schválení kompetentní autoritou. Text připravený kapitulou obsahoval formální nedostatky zapříčiněné růzností jazyků, v nichž byly předloženy příspěvky, o kterých kapitula hlasovala. Kromě toho mnohá rozhodnutí kapituly měla vliv i na další články, které se tudíž musely přeformulovat, aby byly různé normy sladěny. Právní komise se znovu dala do práce a znovu byli konzultováni právníci generálních kurií ohledně specifických aspektů a přesných formulací.

Nakonec mohl být text, opravený také po stránce jazykové, předán kardinálu Hamerovi, prefektu kongregace pro instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života. Stalo se tak listem ze 17. září 1988, který podepsali čtyři františkánští generální ministři a generální ministr SFR. List vyzvedával „dlouhou spolupráci, k níž byly vyzvány všechny národní rady Sekulárního františkánského řádu“, a prosil o to, aby byl schválen *ad experimentum*, neboť měl na paměti, že „v novém textu konstitucí je mnoho nových záležitostí, že řád je rozšířen po celém světě a že sekulární františkáni žijí a působí ve velké různosti kultur i společenského a církevního prostředí.“

Kongregace text zkoumala velmi pečlivě a podrobně. Pak pravila, že „text je připraven a předložen velmi pečlivě“ a že „duch, který do provází a oživuje ho je vskutku výborný“. Kongregace pak dala dispozice, aby bylo pozměněno 24 bodů textu. Právní komise CIOFS se o to postarala a takto upravený dokument byl znovu odevzdán kongregaci, která ho konečně schválila dekretem z 8. prosince 1990, č.j. T. 69, a) – 1/90.

K oficiálnímu předání došlo při příležitosti **VI. generální a druhé volební kapituly (ve Fatimě v Portugalsku, 13.–20. října 1990)**. Jménem konference františkánských generálních ministrů jí předsedal br. José Angula Quilis, generální ministr TOR. Také doručil vzkaz, ve kterém se prefekt kongregace obracel ke kapitulářům a spojoval obě události, a to schválení nových generálních konstitucí a kapitulní shromáždění, aby SFR připomněl „rolí, kterou je povolán vykonávat v církvi i ve světě“. „Je jisté,“ – psal kardinál Hamer, – „že Sekulární františkánský řád, a to především dnes po sloučení svých čtyř větví, které řídily jednotlivé františkánské rodiny (františkáni, minorité, kapucíni a regulovaní terciáři), do jediného velkého organismu světových rozměrů, představuje armádu, která může být předvojem církve i světa při budování nové společnosti, jež by byla lidštější a víc křesťanská. Jeho početní síla, jeho rozšíření po všech kontinentech, přitažlivost františkánského charismatu, to vše jsou prvky, které poskytují Sekulárnímu františkánskému řádu rozhodující účinnost při spolupráci na celosvětových programech, jako je vybudování míru postaveném na spravedlnosti, nebo jako je řešení problémů různých druhů, jež sužují lidstvo. Aby se dospělo až sem, je potřeba, aby si všichni příslušníci sekulárního řádu uvědomili své povolání a své poslání v církvi a ve světě.“

S odvoláním na Řeholi Pavla VI. kardinál Hamer pokračoval: „Stačí, aby jednotliví terciáři rozjímali nad jeho podstatou a žili ji tak, jak ji interpretují konstituce, které byly nedávno schváleny, aby si byli jisti jejich autenticitou a platností a tím, že jsou jejich moderní odpovědí na své vlastní františkánské povolání a poslání.“

Nicméně si dovoluji zdůraznit, že františkánský laik je především povolán následovat Krista ve stopách sv. Františka tak, že celý svůj život formuje podle evangelia. Je apoštolem evangelia, který pečuje o to, aby zpřítomňoval charisma, jehož je nositelem, tím způsobem, že od evangelia přechází k životu a ze života k evangeliu. Je jedincem, který bere za své všechny úzkosti a starosti celého lidstva, ale zvláště těch, kdo jsou nejvíc vykořenění a kdo nejvíc trpí, a to tak, že spolupracují věrně s římskou církví na poslání spásy duší. Františkánský laik činí z modlitby a ze svátostného života duši svého života i svého jednání; žije ve světě, ale v oné svobodě ducha, která mu dovoluje hlásat slovem i skutkem evangelní blahoslavenství. Kromě toho se františkánský laik musí cítit zavázán budovat bratrštější soužití; musí být opravdovým šířitelem spravedlnosti a pokoje; hlasatelem radosti a naděje.

Jednotlivá bratrská společenství se proto nemohou redukovat na prostá zbožná sdružení, ale musí se povznést na úroveň opravdových škol evangelní a františkánské formace, aby utvářela zapálené duše pro Krista a pro církev. Takovou školou byl i František z Assisi.“

8. 3 Rozšíření a začátek používání

Poté, co generální kapitula ve Fatimě obdržela generální konstituce, zavázala ve svých závěrech zvolené předsednictvo, aby

- „dalo národním radám pokyny týkající se chápání nových záležitostí, které byly uvedeny v konstitucích;
- připravilo návod, jak vytvářet národní stanovy tak, aby odpovídaly konstitucím.

Kromě toho se kapitula vyjádřila zvláště na téma jednoty SFŘ: „I když respektujeme uspořádání podle obediencí čtyř řeholních řádů, ze kterého vychází pastorační a duchovní asistence SFŘ, předsednictvo bude k překonání těchto rozdílů, které byly v minulosti pro sekulární řád typické, vybízet a bude toto překovávání podporovat.

Předsednictvo bude věnovat veškerou pozornost rozvoji jednoty uvnitř sebe, v rámci mezinárodní rady i na národních a regionálních úrovních a bude podporovat všechna národní bratrská společenství, aby dospěla k jednotě, kterou stanovila řehole a generální konstituce.

S uznáním mnohosti podob jednoho františkánského charismatu má předsednictvo podporovat sekulární řád jako nástroj a prostředek společenství ve františkánské rodině, a to i prostřednictvím spolupráce duchovních asistentů v konferencích asistentů na úrovni generální, národní a regionální⁸⁶.“

Editio tipica generálních konstitucí v italštině bylo vytištěno za technické a ekonomické spolupráce italského SFŘ. Obsahovalo také úvod generálního ministra SFŘ, ve kterém byly zdůrazněny důležité prvky nové legislativy: sekularita, jednota SFŘ a jeho autonomie. Zde z něj doslovně uvádíme úryvek, aby z něj mohlo být snadno čerpáno:

„*Sekularita*, která je typická pro celý text konstitucí, není jen moderní interpretací spirituality františkánských laiků. Je něčím úplně jiným. Je vědomím o minulosti, návratem k

⁸⁶ Atti del VI Capitolo Generale del Consiglio Internazionale, str. 98.

pramenům a doceněním nejčistší tradice. Stačí se jen podívat na to, čím byl kající řád charakteristický ve svých prvních staletích a jak pronikal do života církve a do složitého života světské společnosti. V odcizeném a dezorientovaném světě se dnes sekulárním františkánům nabízí příležitost obnovit velké dobrodružství objevování a nabízení »životního stylu«, který se zakládá na otcovství Boha, na bratrském společenství se všemi lidmi a na souladu s přírodou.

I *jednota* Sekulárního františkánského řádu je jeho typickou charakteristikou už od jeho počátků, a také nikdy nebyla teoreticky zpochybňována. Prakticky a organizačně však historický vývoj dospěl k rozlišování mezi různými františkánskými větvemi podle různých řeholních františkánských rodin, které sekulárním františkánům poskytují duchovní asistenci. Nové konstituce bez výjimek potvrzují jednotu předpisů, struktury i jednotu formace a apoštolátu.

A konečně *autonomie*. V konstitucích jsou přesně vymezeny funkce správy bratrských společenství na všech úrovních, které jsou vyhrazeny jen sekulárním představeným, od služeb asistence a duchovní animace, jež jsou svěřeny řeholníkům prvního řádu a TOR. I v tomto rozlišení zůstává pevná a stálá sounáležitost s jedinou františkánskou rodinou, »vzájemně životodárným společenstvím«, které je vyjádřením sdílení duchovního dobra, společného směřování a vzájemné pomoci, aby se v životech jednotlivců oživoval sv. František a jeho ideál pokoje a dobra pro lidi v dnešní době.“

Ve stejné době se předsednictvo postaralo o překlad konstitucí do oficiálních jazyků CIOFS, kterých tehdy bylo pět; kromě italštiny to byly ještě francouzština, angličtina, španělština, portugalská a němčina. Po schválení konferencí generálních ministrů prvního řádu a TOR byly překlady rozeslány do národních bratrských společenství příslušných jazykových oblastí.

Zatímco pokračovala tato dlouhá a složitá práce, i kvůli jednotlivým jazykovým a kulturním „zvláštnostem“, předsednictvo se zhostilo dalšího úkolu, který mu svěřila kapitula ve Fatimě: a to poskytnout národním radám nástroj, který by jim pomohl přizpůsobit době vlastní stanovy (jestliže je již měly), nebo vytvořit nové (jestliže zatím žádné interní předpisy neměly). Bylo shledáno, že je urychleně zapotřebí rozeslat tyto „směrnice“, aby vyplnily prostor ponechaný generálními konstitucemi pro rozhodnutí a postoje národních bratrských společenství. K tomu pak došlo okružním listem v květnu 1992.

Období ověřování generálních konstitucí, které bylo zpočátku plánováno na šest let, se brzy ukázalo jako příliš krátké. Překlad textu, který měl 103 článků, si vyžadoval poměrně dlouhou a náročnou práci, a to mimo jiné i proto, že nestačily jen překlady do oficiálních jazyků CIOFS, ale z těchto se pak muselo pokročit dál i k jazykům jednotlivých národních bratrských společenství. I když se postupovalo zjednodušeným způsobem při schvalování příslušných překladů, uplynula léta, než mělo každé bratrské společenství k dispozici potřebné legislativní texty, které by mohlo aplikovat. Kromě toho, jak vyplývá už ze samé podstaty věci, musela být tato legislativa „vyzkoušena“ v různých kulturních prostředích, než se potvrdí její platnost, aby se zavčas rozpoznaly eventuálně nutné korektury, které by bylo nutné provést ještě před definitivním schválením. Také stanovy CIOFS musely být přizpůsobeny předpisům obsaženým v generálních konstitucích.

8. 4 Aktualizace textu a konečné schválení

Na **VII. generální kapitule (Città del Messico, 9.–17. října 1993)** byly schváleny nové Stanovy mezinárodního bratrského společenství SFŘ (FIOFS) a předsednictvo bylo pověřeno, aby požádalo Svatý stolec o tříleté prodloužení zkušební lhůty generálních konstitucí⁸⁷, která by tedy vypršela v říjnu 1999. Žádost podpořila i konference generálních ministrů a kongregace ji hned přijala.

Mezitím mezinárodní bratrské společenství, které už mělo k dispozici zmodernizovanou legislativu, bylo stále více zaměstnáno na všech úrovních koordinováním a posilováním základní formace, intenzifikací kontaktů, reorganizací struktur, obnovováním vztahů a revitalizací bratrských společenství zemí Východní Evropy, která byla dlouho takřikajíc v katakombách... Zbývalo vykonat ještě mnoho práce, když ještě ve svém listu „františkánské ozvěny“ na postsynodální apoštolskou exhortaci *Christifideles laici*, generální ministři prvního řádu a TOR napsali: „Známe neveselou situaci mnohých bratrských společenství SFŘ, která stárnou, jsou zvyková, schází jim vitalita... Ale spíše obdivujeme novou vitalitu, o níž svědčí i všechna ta práce, kterou jste vykonali, abyste aktualizovali legislativní a liturgické texty, organizační strukturu i formaci SFŘ a Františkánské mládeže⁸⁸.“

Tato „nová vitalita“ si vyžadovala změnu smýšlení, a to jak ze strany sekulárních františkánů, tak i ze strany jejich duchovních asistentů. Ne náhodou generální ministři ve svém listu doporučovali bratřím: „Uznání zodpovědnosti, která náleží sekulárním františkánům, se nesmí změnit v pasivní postoj »nestarej se«, ale musí se stát postojem aktivním, který podporuje a spolupracuje, aby tito bratři mohli naplnit své povolání a své poslání⁸⁹.“

Také když se revidovaly generální konstituce, došlo k široké konzultaci, která se podobala těm předcházejícím. První výsledky pak dostalo ke zvážení nejvyšší vedení SFŘ.

VIII. generální a III. volební kapitula (Řím, 7.–14. července 1996) dala pověření předsednictvu, aby vytvořilo komisi, která by prozkoumala již sebraný materiál a vytvořila návrhy změn. Samotné předsednictvo je mělo prozkoumat, zvážit a pak rozeslat národním radám a mezinárodním rádcům ještě před svoláním následující generální kapituly.

Komise složená z Brazilce, Francouze a Severoameričanky, pod vedením Španěla (prof. Cortés), odvedla vynikající práci, a tak umožnila předsednictvu doufat, že do října 1999 bude moci dostat svému úkolu a předložit definitivní text generálních konstitucí.

IX. generální kapitula (Madrid, 23.–31. října 1999) pak velmi vášnivě prodiskutovala text, který obsahoval jak pozměňovací návrhy, jejichž potřeba vyvstala z praxe, tak i přání některých národních bratrských společenství, která neprošla hlasováním v roce 1988.

Kapitula se kromě toho musela zabývat obtížnou situací v Itálii, kde se jedna část SFŘ stavěla proti procesu sjednocení, o než usilovalo předsednictvo SFŘ. Odmítali kolegiální duchovní asistence a jednotu struktury sekulárního řádu. Musíme se o tomto sporu zmínit, neboť jeho cesta se kříží právě s definitivním schválením generálních konstitucí. Ti, kdo byli v opozici, se totiž snažili všemi možnými způsoby a prostředky klást překážky jejich

⁸⁷ Atti del VII Capitolo generale, Mozione n. 1, str. 154.

⁸⁸ Vocazione e missione dei fedeli laici francescani nella Chiesa e nel mondo - Roma, 18. srpna 1989, str. 12.

⁸⁹ Tamtéž, str. 37.

schválení, a to intervencemi u generálních ministrů a u kongregace pro řeholníky a instituty zasvěceného života, dotazy na papežskou radu pro interpretaci legislativních textů a konečně rekurzy k nejvyššímu tribunálu Apoštolské signatury.

Žádná z těchto iniciativ nebyla úspěšná a aktualizované generální konstituce byly schváleny a potvrzeny kongregací pro řeholníky a apoštolské instituty dekretem z 8. prosince 2000. Vyhlášeny pak byly okružním listem předsednictva CIOFS z 6. února 2001. Aby bylo dovršeno přizpůsobování legislativních textů, X. generální a IV. volební kapitula SFŘ (Řím, 15.–23. listopadu 2002) aktualizovala Stanovy mezinárodního bratrského společenství tak, že do nich zanesla změny, které přinesly generální konstituce.

z italštiny přeložil J. B. Štivar OFMCap.
L.P. 2009